

บทสรุปรายงานการศึกษาฉบับคัดย่อ
และรายงานวิเคราะห์ดัชนีชี้วัดและรายงานภาวะเศรษฐกิจและสังคม
ตามผลการศึกษาหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

โครงการศึกษาวิจัย เพื่อจัดทำดัชนีชี้วัดภาวะเศรษฐกิจและสังคม โดยใช้หลักปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียง

สิงหาคม 2550

โดย คณะทำงานวิชาการ สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

บทสรุปรายงานการศึกษาฉบับคัดย่อ
และ
รายงานวิเคราะห์ดัชนีชี้วัดและรายงานภาวะเศรษฐกิจและสังคม
ตามผลการศึกษาหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

เสนอต่อ
สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ดำเนินการโดย
มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

สนับสนุน E-book โดยโครงการ Open School Thailand

ChangeFusion   เครือข่ายจิตอาสา
Volunteer Spirit Network

คำนำ

รายงานฉบับนี้เป็นการสรุปย่อใจความสำคัญจากรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ ซึ่งตามสัญญาว่าจ้างได้ใช้ชื่อ “โครงการศึกษาวิจัยเพื่อจัดทำดัชนีชี้วัดภาวะเศรษฐกิจและสังคม โดยใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” เสนอต่อคณะทำงานวิชาการ สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ดำเนินการโดยมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี แต่คำที่ถูกต้องตามทางการต้องใช้คำว่า “หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ดังนั้นเนื้อหาในรายงานต่อไปจะขอใช้เป็นคำที่ถูกต้องแทน

รายละเอียดข้อมูลตลอดจนวิธีวิทยาและวิธีวิจัย ตลอดจนการอ้างอิงอย่างเป็นระบบจะปรากฏอยู่ในรายงานฉบับดังกล่าว สำหรับผู้ต้องการหลักฐานอ้างอิงทางวิชาการและรายละเอียดอื่นๆ นอกเหนือจากประเด็นสำคัญที่นำมาสรุปในรายงานฉบับนี้

รายงานฉบับนี้เป็นเพียงเครื่องมือให้ผู้สนใจหรือผู้ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องในการจัดทำนโยบาย กำหนดนโยบาย ปฏิบัติตามนโยบาย หรือได้รับผลกระทบจากนโยบาย สามารถอ่านและเข้าใจผลการศึกษา ตลอดจนข้อเสนอแนะได้อย่างรวดเร็ว รายชื่อเอกสารที่ปรากฏในบรรณานุกรมตามที่ได้ปรากฏในท้ายรายงานนี้จึงเป็นการคัดลอกจากรายงานฉบับสมบูรณ์ทั้งหมด เพื่อให้ง่ายสำหรับผู้ที่จะค้นคว้าต่อไปว่าจะหาเอกสารที่เกี่ยวข้องศึกษาจากแหล่งไหนได้ แต่ถ้าอยากจะทำต่อไปถึงแหล่งที่มาของตัวเลขทั้งหมดจะต้องศึกษาวิธีวิทยาและวิธีวิจัย ตลอดจนแหล่งข้อมูลทั้งหมดที่ปรากฏอยู่ในรายงานฉบับดังกล่าวแล้ว รายงานนี้มีทั้งหมด สามส่วน ส่วนแรกเป็นสรุปรายงานการศึกษาระดับคัดย่อ ส่วนที่สอง วิเคราะห์ดัชนีวัดผลการศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และส่วนที่สาม คือ รายงานภาวะเศรษฐกิจและสังคมตามผลการศึกษาหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

คณะผู้จัดทำรายงาน

สิงหาคม 2550

สารบัญเรื่อง

	หน้า
คำนำ	i
สารบัญเรื่อง	ii
สารบัญแผนภูมิ	iii
ส่วนที่ 1 สรุปรายงานการศึกษาฉบับคัดย่อ	1
ส่วนที่ 2 วิเคราะห์ดัชนีชี้วัดผลการศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	6
ความนำ	6
กรอบแนวคิดการพัฒนาดัชนีชี้วัดเศรษฐกิจพอเพียงในแต่ละมิติ	8
ดัชนีชี้วัดมิติเศรษฐกิจ	9
ดัชนีชี้วัดมิติจริยธรรมและวัฒนธรรม	11
ดัชนีชี้วัดมิติสังคม	12
ดัชนีชี้วัดมิติการศึกษา	13
ดัชนีชี้วัดมิติบริหารจัดการของภาครัฐและภาคธุรกิจเอกชน	14
ดัชนีชี้วัดมิติวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี	16
ดัชนีชี้วัดมิติทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	18
ดัชนีชี้วัดภาพรวมของทุกมิติ	19
ส่วนที่ 3 รายงานภาวะเศรษฐกิจและสังคมตามผลการศึกษาลหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	20
การปรับทิศทางการพัฒนาประเทศสู่ “เศรษฐกิจพอเพียง”	20
การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในฐานะนโยบายของรัฐบาล	21
การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในหน่วยงานราชการ	24
การดำเนินงานตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของภาคธุรกิจเอกชน	27
การประยุกต์เศรษฐกิจพอเพียงในราชการส่วนท้องถิ่น	28
การประยุกต์เศรษฐกิจพอเพียงในระดับชุมชน	29
ประเด็นปัญหาที่ควรพิจารณาแก้ไขโดยด่วน	30
ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในภาพรวม	33
ความจำเป็นในการมีเจ้าภาพและมีแผนที่เดินทาง	35
แนวทางการแก้ไขทางอ้อมที่ส่งผลกระทบเป้าหมายหลัก	35
บรรณานุกรม	40
รายนามคณะทำงานวิชาการ	44
รายนามคณะวิจัย	45

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่		หน้า
1	การวิเคราะห์เศรษฐกิจพอเพียงเชิงระบบ	7
2	กรอบแนวคิดการพัฒนาศูนย์วัดเศรษฐกิจพอเพียงในแต่ละมิติ	9
3	ผังดัชนีชี้วัดมิติเศรษฐกิจ	10
4	ผังดัชนีชี้วัดมิติจริยธรรมและวัฒนธรรม	11
5	ผังดัชนีชี้วัดมิติสังคม	12
6	ผังดัชนีชี้วัดมิติการศึกษา	13
7	ผังดัชนีชี้วัดมิติการบริหารจัดการ	15
8	ผังดัชนีชี้วัดมิติวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี	17
9	ผังดัชนีชี้วัดมิติทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	18

ส่วนที่ 1

สรุปรายงานการศึกษาฉบับคัดย่อ

การศึกษานี้เป็นความพยายามครั้งแรกในประเทศไทยที่จะจัดทำดัชนีเพื่อวัดการพัฒนาไปสู่ความเป็นเศรษฐกิจพอเพียงของประเทศ เป็นการสะท้อนนโยบายในการบริหารประเทศของรัฐบาล โดยใช้ปี พ.ศ. 2548 เป็นปีแรกที่จะมีการประเมินผล สิ่งที่เราคาดหวังก็คือเพื่อให้รัฐบาลที่จะเกิดขึ้นในอนาคตจะต้องพัฒนาประเทศตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงต่อไป และเพื่อที่จะให้มั่นใจได้ว่าดัชนีทุกตัวสามารถนำไปใช้วัดได้ภายใต้เวลาและงบประมาณที่จำกัด ตัวเลขที่จะนำมาทำเป็นดัชนีจะนำมาจากแหล่งทุติยภูมิเท่านั้น

ได้มีการแบ่งดัชนีออกเป็นเจ็ดมิติประกอบด้วย มิติเศรษฐกิจ จริยธรรมและวัฒนธรรม สังคม การศึกษา การบริหารจัดการภาครัฐและภาครัฐกิจเอกชน วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตัวเลขที่นำมาใช้ในการคำนวณใช้ตัวเลขระหว่างปี พ.ศ. 2544-2548 ตัวเลขแต่ละชุดประกอบด้วยค่าที่สังเกตได้ 5 ค่า มีเหตุผลอย่างน้อยสองประการที่จะใช้ตัวเลขในช่วงระยะเวลาดังกล่าว และไม่ใช้ตัวเลขก่อนหน้านั้น (พ.ศ. 2540-2543) ประการแรก เนื่องจากตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540-2543 คนเป็นจำนวนมากยังไม่เข้าใจความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงดีพอและไม่ทราบว่าอะไรจะประยุกต์ใช้ในชีวิตจริงได้อย่างไร ประการที่สอง ระหว่างปี พ.ศ. 2540-2543 เป็นช่วงที่ประเทศยังมีปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจค่อนข้างหนักหน่วง จึงเป็นช่วงเวลาที่มิติดังกล่าวยังไม่สามารถใช้อธิบายกรณีปกติได้

ในการกำหนดดัชนีชี้วัดในแต่ละมิติได้ใช้กรอบเศรษฐกิจพอเพียงที่นำมาอธิบายในลักษณะการวิเคราะห์เชิงระบบ ซึ่งประกอบด้วย ความรู้และคุณธรรม ในฐานะที่เป็นปัจจัยนำเข้าสู่ขณะที่ความมีเหตุผล ความพอประมาณ การมีภูมิคุ้มกัน มีฐานะเป็นกระบวนการของเศรษฐกิจพอเพียง ผลผลิตก็คือความสมดุลทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม อย่างมั่นคงและยั่งยืน ผลลัพธ์ก็คือความสุขของหน่วยวิเคราะห์ที่นำเอาปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้เป็นวิถีชีวิตและผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในที่สุด (Impact) ก็คือ ประโยชน์สุขของทุกคนในสังคม

ก่อนที่จะมีการพัฒนาดัชนีชี้วัด ได้มีการสำรวจความรู้ในการนำเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ของกลุ่มต่างๆ ในสังคม เริ่มจากระดับประเทศที่มีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ตั้งแต่ฉบับที่ 8-10 (พ.ศ. 2540-2554) ที่ใช้เศรษฐกิจพอเพียงเป็นวิสัยทัศน์ในการวางแผนดังกล่าว เป็นที่น่าเสียดายว่ารัฐบาลกลับเป็นฝ่ายที่ค่อนข้างจะเชื่องช้าในการนำเอาไปประยุกต์ รัฐบาลชวน (พ.ศ. 2540-2544) ในช่วงที่เกิดวิกฤตเศรษฐกิจจำเป็นต้องบริหารประเทศตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง เนื่องจากมีงบประมาณค่อนข้างจะจำกัดมาก รัฐบาลชวนใช้เวลาเกือบทั้งหมดเพื่อแก้ปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจโดยไม่มีโอกาสที่จะจัดทำโครงการที่ส่งเสริมความเป็นเศรษฐกิจพอเพียงมากนัก รัฐบาลทักษิณ (1) (พ.ศ. 2544-2547) มีโอกาสดีกว่ามากเพราะเป็นช่วงของ

การฟื้นตัวจากวิกฤตเศรษฐกิจ อีกทั้งรัฐบาลได้ประกาศว่าจะบริหารประเทศตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง แต่ในความเป็นจริงกลับเสนอนโยบายประชานิยมซึ่งมีผลในการสวนทางกับแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงอย่างสิ้นเชิง มีเพียงรัฐบาลสุรยุทธ์ (พ.ศ. 2548 ถึงปัจจุบัน) ที่ประกาศว่าจะใช้เศรษฐกิจพอเพียงเป็นนโยบายหลักในการพัฒนาประเทศ อีกทั้งยังไม่เคยดำเนินการใดๆ ที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งกับแนวทางพัฒนาในทิศทางเศรษฐกิจพอเพียงอย่างชัดเจนแต่อย่างใด

ส่วนหน่วยงานต่างๆ ของรัฐได้มีการนำเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในฐานะที่เป็นนโยบายของกระทรวงอยู่บ้างในช่วงรัฐบาลชวน มีจำนวนกระทรวงเพิ่มขึ้นที่ดำเนินนโยบายพัฒนาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงเพิ่มขึ้นในรัฐบาลทักษิณ เนื่องจากรัฐบาลได้ประกาศเป็นนโยบายในการบริหารประเทศแต่ไม่ได้รับการสนับสนุนอย่างจริงจังจากรัฐบาล ภายใต้รัฐบาลสุรยุทธ์ หน่วยงานเหล่านี้ได้เพิ่มโครงการพัฒนาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลโดยตรง

ในกรณีของธุรกิจเอกชนมีแนวโน้มที่จะนำเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้เพิ่มขึ้น ส่วนอีกกลุ่มหนึ่งที่มีการนำมาใช้น้อยมากก็คือองค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น ทั้งนี้เพราะถ้ามีการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงจริงก็จะเป็นการจัดผลประโยชน์ส่วนตัวและของกลุ่มผู้บริหาร ในขณะที่ภาคประชาชนและองค์กรประชาชนก็มีการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในลักษณะกระจัดกระจายทั่วประเทศทั้งในเมืองและชนบท แต่ผลจะปรากฏเด่นชัดมากกว่าในชนบท ส่วนท้องถิ่นในชุมชนใดมีความเข้มแข็งก็สามารถทำให้้องค์การบริหารส่วนท้องถิ่นนำเศรษฐกิจพอเพียงไปเป็นนโยบายในการบริหารท้องถิ่นบ้างแล้ว พร้อมกับมีแนวการเมืองท้องถิ่นแบบสมานฉันท์

ในการพัฒนาและคัดเลือkdัชนีในมิติต่างๆ ได้มีการทดสอบดัชนีแต่ละตัวเพื่อให้แน่ใจว่าดัชนีแต่ละตัวมีความเป็นอิสระต่อกัน หลังจากนั้นจะรวมกันเข้าไว้ตามดัชนีหมวดต่างๆ เมื่อได้ค่าดัชนีแต่ละหมวดแล้วก็จะนำมาคำนวณหาค่าดัชนีในแต่ละมิติ ผลในที่สุดปรากฏดังนี้

มิติ	คะแนน	น้ำหนัก	คะแนนรวม ภายหลังการถ่วงน้ำหนัก
เศรษฐกิจ	1.84	0.3	.552
จริยธรรมและวัฒนธรรม	1.96	0.1	.196
สังคม	2.52	0.1	.252
การศึกษา	2.38	0.1	.238
การบริหารจัดการภาครัฐ	2.125	0.15	.319
การบริหารจัดการภาคธุรกิจเอกชน	2.59	0.05	.130
วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี	2.00	0.1	.200
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	1.56	0.1	.156
รวม		1.00	2.042

คะแนน 2.042 คือ ค่าเฉลี่ย ซึ่งหมายความว่าไม่มีการเปลี่ยนแปลงจากค่าเฉลี่ยในช่วงปี พ.ศ. 2544-2548 ดังนั้นจึงอาจสรุปได้ว่า ผลของดัชนีรวมในปี พ.ศ. 2548 ไม่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญจากค่าเฉลี่ยระหว่างปี พ.ศ. 2544-2548

อย่างไรก็ตามปรากฏว่ามีผลของดัชนีที่ดีขึ้นในกรณีของมิติการบริหารจัดการของภาคธุรกิจเอกชน มิติทางสังคม และการศึกษา ซึ่งมีคะแนนเท่ากับ 2.59, 2.52 และ 2.38 ตามลำดับ แต่ถ้าพิจารณาประเด็นปัญหาในมิติต่างๆ จะมีผลดังนี้

มิติเศรษฐกิจ	คะแนน
1. การกระจายรายได้	1.0
2. การใช้จ่ายเพื่อการบริโภค/รายได้เพื่อการใช้จ่ายจริง	1.0
3. อัตราการเปิดประเทศ	1.0
4. มูลค่าปัจจัยการผลิตที่นำเข้าจากต่างประเทศ	
(ปี)/GDP สาขาเกษตร	1.0
มิติจริยธรรมและวัฒนธรรม	
1. คดีประทุษร้ายต่อทรัพย์สิน	0.0
2. อัตราการตายจากอุบัติเหตุและเป็นพิษ	1.0
3. อายุขัยโดยเฉลี่ยของประชากร	1.0
4. จำนวนการหย่าร้างต่อคู่สมรส 1,000 คู่	1.0
5. จำนวนเด็กที่ถูกทอดทิ้งต่อประชากรเด็กแสนคน	1.0

นิติการศึกษา	คะแนน
1. อัตราการศึกษาต่อของนักเรียนมัธยมศึกษา	1.0
2. จำนวนเด็กด้อยโอกาสทางการศึกษาต่อประชากรวัยเรียน	1.0
นิติการบริหารจัดการภาครัฐ	
1. ความโปร่งใสในการบริหารจัดการของภาครัฐ	1.0
นิติวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี	
1. การพัฒนาเพื่อการพึ่งตนเองด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีระยะยาว	1.0
นิติทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	
1. คุณภาพทรัพยากร (แหล่งน้ำ และน้ำทะเล)	1.0
2. ปริมาณทรัพยากร (พื้นที่ป่า)	1.0

ดัชนีเหล่านี้อาจอธิบายได้ว่าเป็นผลมาจากปัญหาความไม่โปร่งใสของภาครัฐ ซึ่งเป็นปัญหาเรื้อรังมานานแล้ว ปัญหาดังกล่าวนำไปสู่การกระจายรายได้ที่ไม่เป็นธรรม ซึ่งมีผลกระทบถึงการบริโภคมากเกินไปของผู้ที่มีรายได้น้อย (เนื่องจากมีรายได้น้อย) มีการออมในประเทศไม่พอเพียงต้องอาศัยเงินลงทุนจากต่างประเทศ ขณะเดียวกันการที่ผู้มีรายได้น้อยจำนวนมากทำให้ประเทศต้องหารายได้จากการส่งออกเป็นสำคัญก่อให้เกิดมีอัตราการค้าประเทศค่อนข้างจะสูงเป็นปัญหาต่อการมีภูมิคุ้มกันต่ำ การที่มีการกระจายรายได้อย่างไม่เป็นธรรม ทำให้มีผลกระทบต่อมาตรฐานทางจริยธรรมในปี พ.ศ. 2548 ส่วนหนึ่งเป็นผลต่อเนื่องจากการดำเนินงานของรัฐบาลทักษิณ (1) (พ.ศ. 2544-2547) ที่เน้นการบริหารจัดการโดยเอาเงินเป็นตัวตั้ง เน้นโครงการประชานิยม เน้นการกระตุ้นเศรษฐกิจโดยการเพิ่มการบริโภคมากกว่าการเพิ่มขีดความสามารถในการผลิต ผลที่ตามมาคือการที่ประชาชนเป็นหนี้สินเพิ่มขึ้นและมีความเสื่อมโทรมทางจริยธรรมตามมา สะท้อนจากดัชนีที่เสื่อมถอยทางจริยธรรมและวัฒนธรรมในปี พ.ศ. 2548 ดังที่ได้แสดงมาแล้ว ซึ่งสะท้อนจากปัญหาต่างๆ ที่ได้แสดงไว้แล้วรวมทั้งปัญหาการหย่าร้างที่เพิ่มขึ้น เนื่องจากมีความกดดันทางเศรษฐกิจและสังคมเพิ่มมากขึ้นเป็นสาเหตุให้เด็กที่ถูกทอดทิ้งมีสัดส่วนเพิ่มมากขึ้น เมื่อบิดามารดามีฐานะยากจนครอบครัวแตกแยก อัตราการศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษาจึงลดลง เด็กที่ด้อยโอกาสมีสัดส่วนสูงเพิ่มขึ้น เมื่อเด็กในชนบทเป็นจำนวนมากขาดการศึกษาหรือไม่มีโอกาสจะศึกษาได้สูงก็ทำให้จำนวนผู้ที่มีการศึกษาที่จะพัฒนาศักยภาพและเทคโนโลยีได้มีไม่มากเท่าที่ควร มีผลต่อความสามารถในการพัฒนาเพื่อการพึ่งตนเองทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีระยะยาว การกระจายรายได้อย่างไม่เป็นธรรมมีผลทำให้

พื้นที่ป่ามีจำนวนลดลง และเมื่อพื้นที่ป่าลดลงประกอบกับมีประชากรเพิ่มขึ้นมีการใช้สารเคมีเพิ่มขึ้นคุณภาพน้ำจึงเลวลง

ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าปัญหาความไม่โปร่งใสของภาครัฐประกอบกับการกระจายรายได้ที่ไม่เป็นธรรมมีผลกระทบต้อปัจจัยต่างๆ เป็นจำนวนมาก อย่างไรก็ตามปัญหาดังกล่าวนั้นไม่ยากที่จะแก้ไขเนื่องจากเป็นปัญหาที่เรื้อรังมานาน อย่างไรก็ตามจะต้องพยายามทุกวิถีทางที่จะแก้ปัญหาดังกล่าวทั้งสองปัญหาพร้อมกันโดยทางอ้อมแต่มีเป้าหมายที่จะบรรเทาปัญหาทั้งสองลงได้ในที่สุดวิธีการที่สำคัญที่สุดคือการเพิ่มอำนาจให้ภาคประชาชนในการตรวจสอบและประเมินการปฏิบัติหน้าที่ของรัฐบาลอย่างสม่ำเสมอ มาตรการใดๆ ที่จะช่วยให้ประชาชนมีอำนาจเพิ่มมากขึ้นล้วนเป็นมาตรการที่มีความจำเป็นที่จะต้องนำมาใช้

ส่วนที่ 2

วิเคราะห์ดัชนีชี้วัดผลการศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

1. ความนำ

เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริสเพื่อเป็นแนวทางดำรงชีวิต และแนวทางในการพัฒนาประเทศแก่พสกนิกรชาวไทยมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2517 และได้พระราชทานอย่างต่อเนื่องมาโดยตลอด ดังในปี พ.ศ. 2537 ซึ่งอยู่ในภาวะที่เศรษฐกิจไทยยังคงขยายตัวในอัตราสูง แต่มีอัตราความเสี่ยงอันเนื่องจากความโลภในจิตใจของบุคคลในสังคมที่มีมากขึ้นจนเกินความพอดี และจากนั้นได้พระราชทานต่อมาทุกปีนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2538 - 2540 จนกระทั่งได้อธิบายความหมายอย่างชัดเจนไว้ในปี พ.ศ. 2542 ดังนี้

“เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาชี้ถึงแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปใน ทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อให้ก้าวทันต่อยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีจิตสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิต อยู่ด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว กว้างขวาง ทั้งทางด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี”

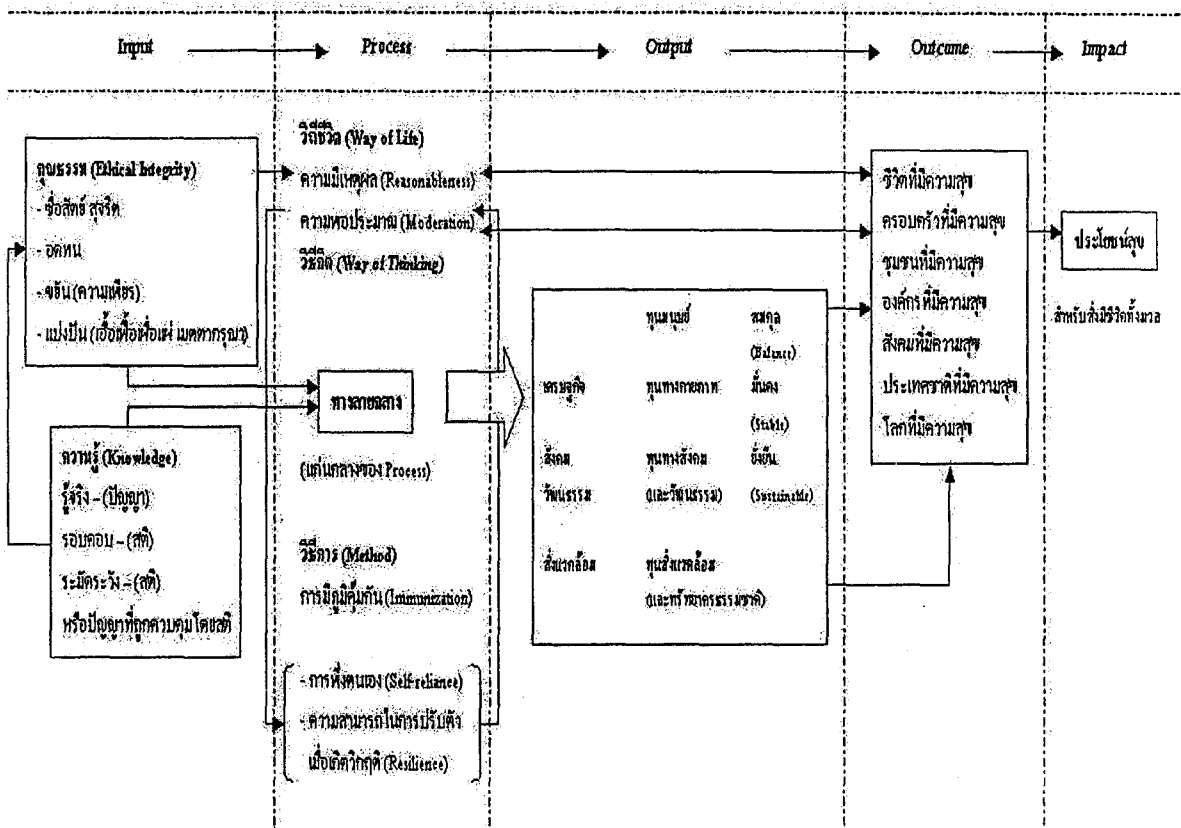
ทั้งนี้สามารถแสดงเป็นแผนภูมิของการวิเคราะห์เศรษฐกิจพอเพียงเชิงระบบได้จากแผนภูมิที่ 1 (หน้า 7)

การพัฒนาในแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงเน้นพื้นฐานการพึ่งตัวเองเป็นสำคัญ โดยพยายามนำทรัพยากรในท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ขณะเดียวกันก็จะต้องไม่เป็นการทำลายทรัพยากรธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อม และถ้าหากเป็นไปได้ต้องฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้นด้วย หรือเป็นการพัฒนาที่เพิ่มพูนทุนในทุกประเภท ไม่ว่าจะเป็นทุนมนุษย์ซึ่งประกอบด้วยความเพียร ความสามารถ สติปัญญา และการพัฒนาจิต ทุนสังคม คือ การช่วยเหลือเผื่อแผ่ ความซื่อสัตย์สุจริต ที่ก่อให้เกิดการร่วมมือกัน ทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ตนเอง และส่วนรวม ทุนทางด้านกายภาพ ไม่ว่าจะเป็นเงินทุน เครื่องมือ เครื่องจักร และเทคโนโลยีต่างๆ ซึ่งจะเกิดสถานการณ์ดังกล่าวได้จะต้องปราศจากซึ่งความโลภหรือความเห็นแก่ตัวมากเกินไป

ซึ่งจะทำให้เราสามารถมีชีวิตอยู่ได้โดยรู้จักพอ คือ พอมีพอกิน หรือพอมีพอใช้ และตั้งอยู่ในความไม่ประมาท ซึ่งก็เป็นการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี สำหรับการพัฒนาประเทศโดยรวมจะต้องมีการพัฒนาเป็นขั้นเป็นตอน โดยใช้หลักวิชาการ หรือเทคโนโลยีที่เหมาะสมแก่แต่ละขั้นตอนของการพัฒนา

แผนภูมิที่ 1 การวิเคราะห์เศรษฐกิจพอเพียงเชิงระบบ

(A System Analysis of Sufficiency Economy)

ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) ได้พยายามนำเอาปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นหัวใจสำคัญของการกำหนดแผนดังกล่าว แต่เนื่องจากความเข้าใจในความหมายของปรัชญาดังกล่าวที่มีความลึกซึ้งซึ่งยังไม่เป็นที่เข้าใจและนำไปสู่การปฏิบัติอย่าง กว้างขวาง กอปรรัฐบาลที่ผ่านมาก็มิได้มีความพยายามที่จะนำหลักการดังกล่าวมาใช้เป็นนโยบายในการพัฒนาประเทศอย่างแท้จริง นโยบายที่เน้นการเข้าถึงแหล่งทุนเป็นสำคัญกลับมีผลในการทำลายความสามารถในการพึ่งตนเองอันเป็นหัวใจสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียง หรือนโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจโดยการเน้นการเพิ่มอำนาจการใช้จ่ายของประชาชนโดยไม่คำนึงถึงผลกระทบ ทางลบในระยะยาว นโยบายเช่นนี้ย่อมสวนทางกับเศรษฐกิจพอเพียง ด้วยเหตุผลดังกล่าวแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) ซึ่งมีผลบังคับใช้

ในปัจจุบันจึงยังคงนำเอาปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเน้นความสุขของประชาชนมากกว่ารายได้หรือวัตถุ เป็นหลักในการทำแผนดังกล่าว

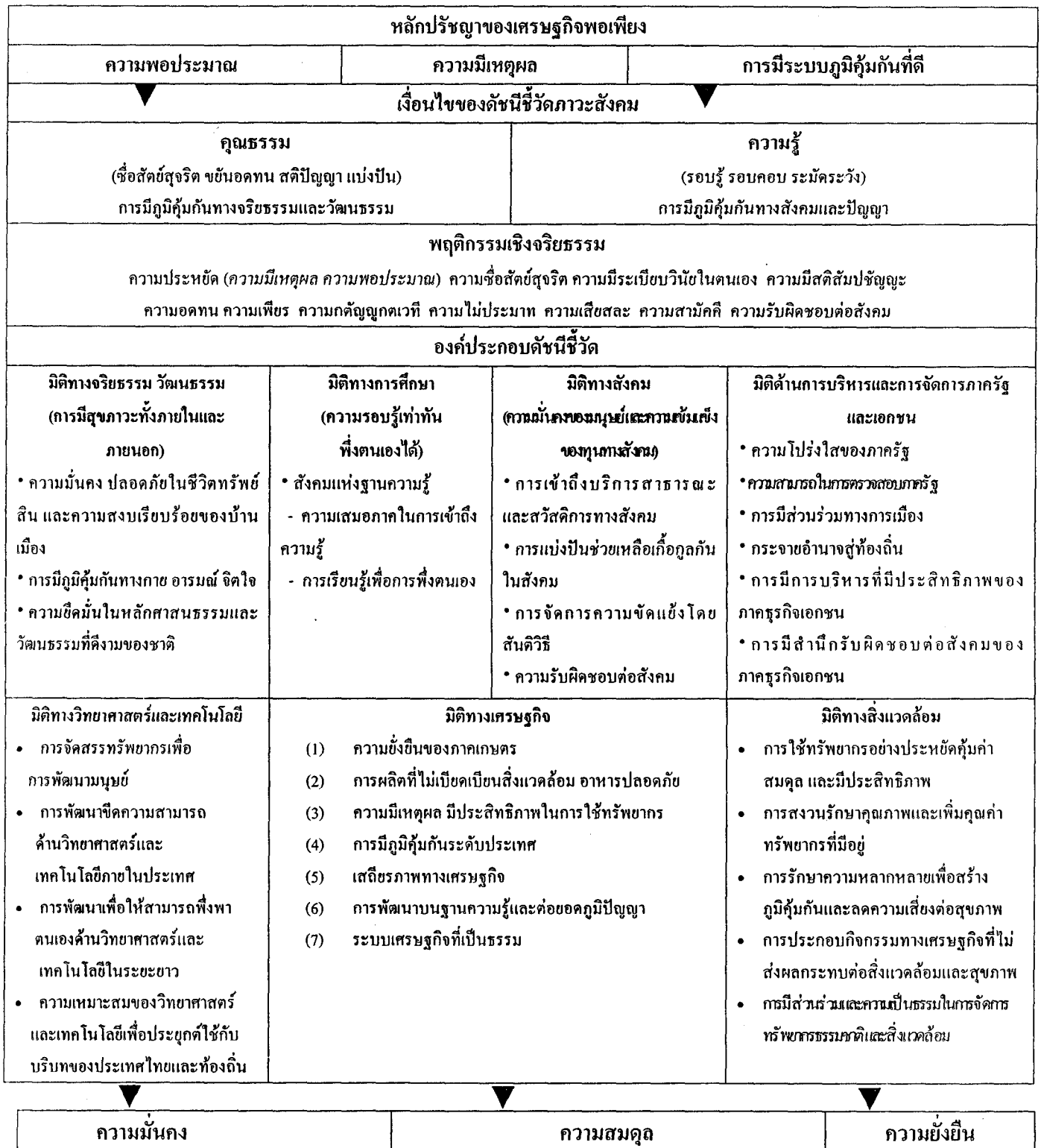
สิ่งที่ยังคงขาดหายไปในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) นอกเหนือจากการมีนโยบายจากรัฐบาลที่ไม่ชัดเจนและในบางครั้งเป็นการสวนทางกับเศรษฐกิจพอเพียงแล้ว ปัญหาที่สำคัญอีกปัญหาหนึ่งก็คือ ยังไม่มีเครื่องมือที่ใช้วัดความเป็นเศรษฐกิจพอเพียงในระดับเศรษฐกิจมหภาคได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้เพราะการมีดัชนีชี้วัดถือเป็นการกระตุ้นให้ผู้ที่สนใจและผู้กำหนดนโยบายหันมาให้ความสนใจกับความหมายของตัวชี้วัดซึ่งจะเป็นแนวทางในการทำความเข้าใจเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงอีกทางหนึ่ง และที่สำคัญยิ่งกว่าก็คือการจัดทำนโยบายให้สอดคล้องกับเศรษฐกิจพอเพียง เพราะมีฉะนั้นหากรัฐบาลไม่พัฒนาประเทศตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงก็จะถูกสะท้อนโดยผ่านทางตัวชี้วัดดังกล่าว รัฐบาลจึงจำเป็นต้องนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในการบริหารเศรษฐกิจและสังคมในภาพรวมให้มากยิ่งขึ้นในอนาคต อันจะนำไปสู่การปลูกฝังและปรับเปลี่ยนจิตสำนึกและกระบวนทัศน์ในการปฏิบัติงานของทั้งภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชนและภาคประชาสังคมตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงให้มีเพิ่มมากขึ้น ตลอดจนนำไปสู่การปรับระบบและโครงสร้างการพัฒนาในด้านต่างๆ ของรัฐบาลให้อยู่บนพื้นฐานเศรษฐกิจพอเพียง

การศึกษาเพื่อจัดทำดัชนีชี้วัดความเป็นเศรษฐกิจพอเพียงในระดับมหภาคในครั้งนี้จะแบ่งออกเป็น 8 มิติ คือ มิติเศรษฐกิจ (น้ำหนักร้อยละ 30) มิติจริยธรรมและวัฒนธรรม (น้ำหนักร้อยละ 10) มิติสังคม (น้ำหนักร้อยละ 10) มิติการศึกษา (น้ำหนักร้อยละ 10) มิติการบริหารจัดการภาครัฐ (น้ำหนักร้อยละ 15) มิติการบริหารจัดการภาคธุรกิจเอกชน (น้ำหนักร้อยละ 5) มิติวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (น้ำหนักร้อยละ 10) มิติทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (น้ำหนักร้อยละ 10)

2. กรอบแนวคิดการพัฒนาดัชนีชี้วัดเศรษฐกิจพอเพียงในแต่ละมิติ

ในการนำเอาปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางในการสร้างดัชนีชี้วัดความเป็นเศรษฐกิจพอเพียงในมิติต่างๆ ของประเทศได้มีการพัฒนากรอบแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงที่นำมาจากระเบียบวิธีการวิเคราะห์เชิงระบบที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นมาสรุปเป็นแนวทางในการจัดทำดัชนีชี้วัด ดังต่อไปนี้

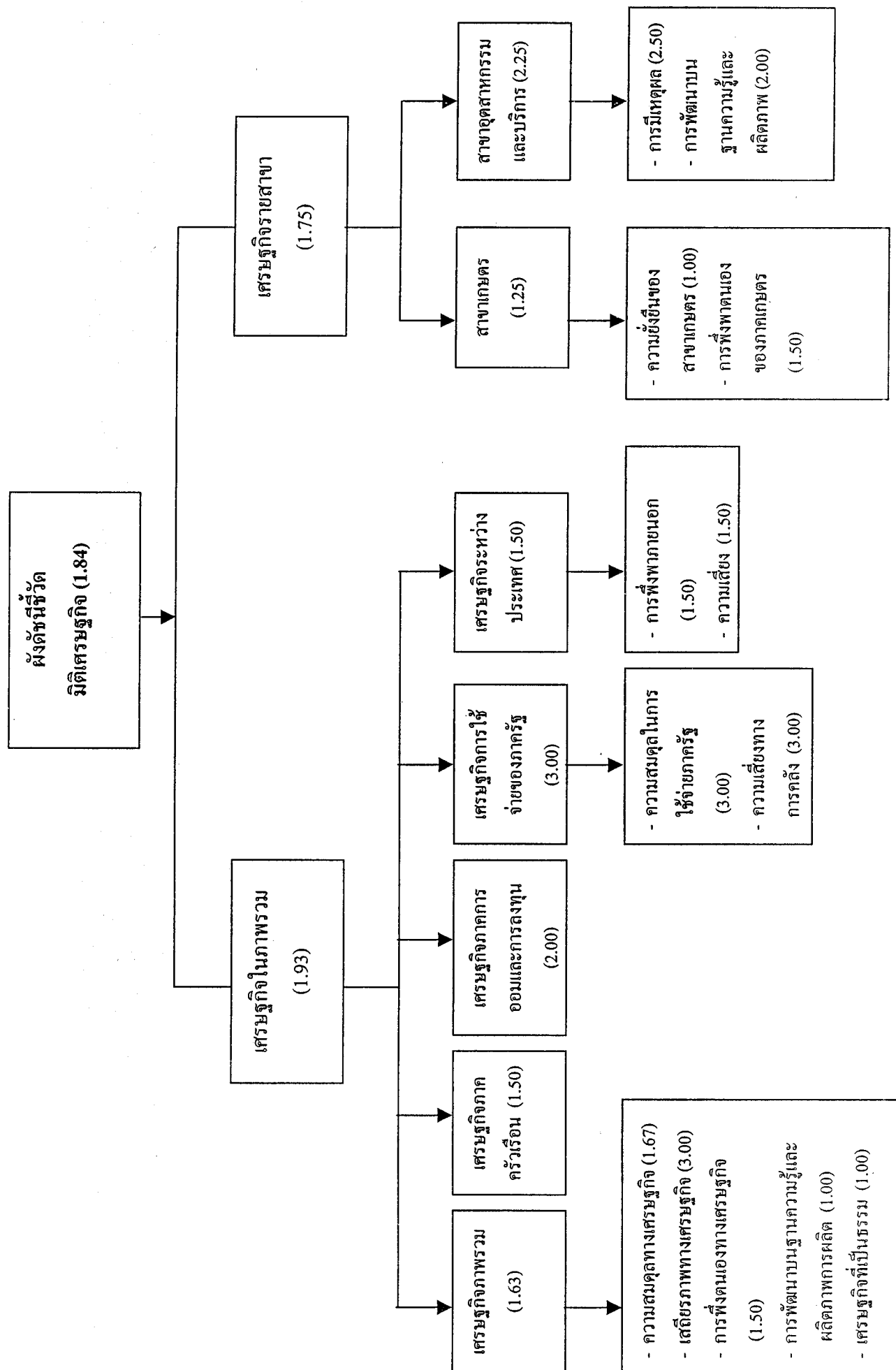
แผนภูมิที่ 2 กรอบแนวคิดการพัฒนาดัชนีชี้วัดเศรษฐกิจพอเพียงในแต่ละมิติ

2.1 ดัชนีชี้วัดมิติเศรษฐกิจ

จากการนำดัชนีทุกตัวในมิติเศรษฐกิจมาคิดคะแนนแต่ละตัวแล้วคำนวณค่าเฉลี่ยของมิติปรากฏผลดังนี้

แผนภูมิที่ 3 ปัจจัยชี้วัดมิติเศรษฐกิจ

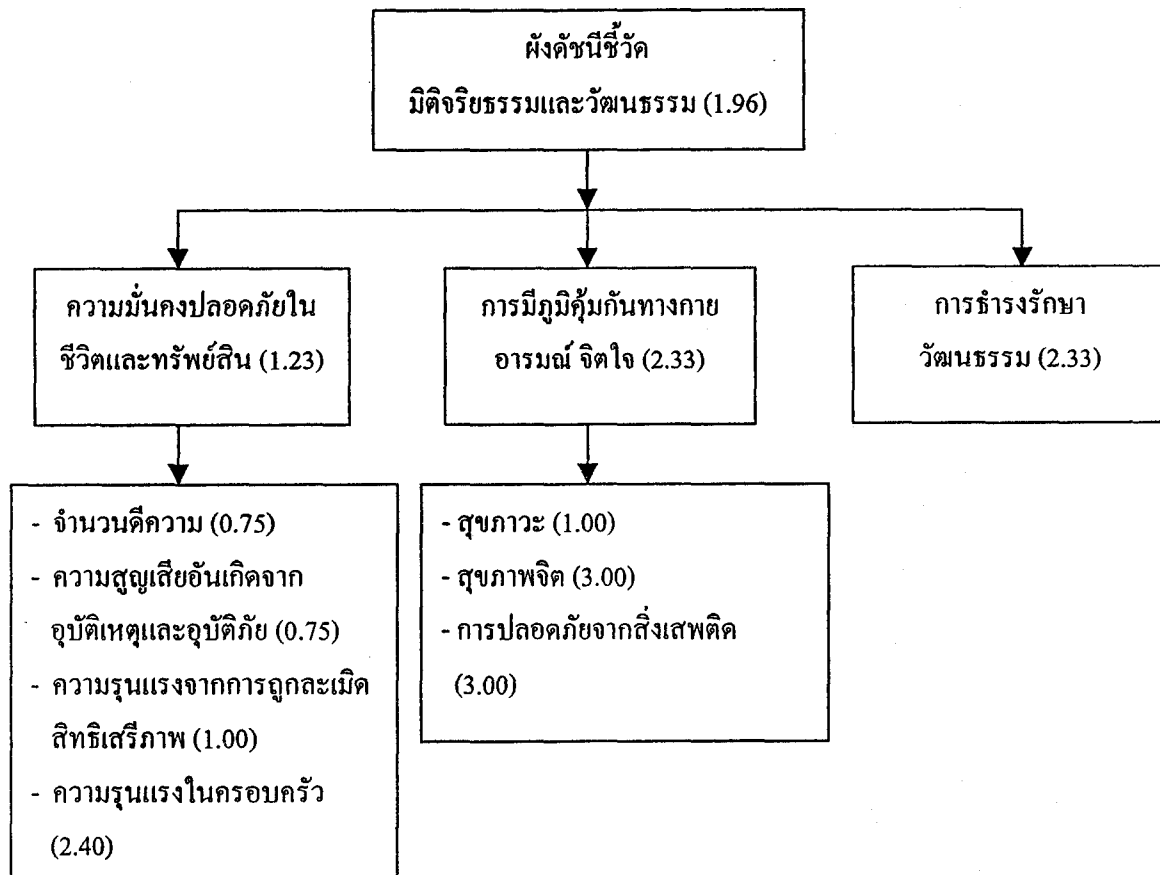
ภาพรวมของมิติเศรษฐกิจ โดยรวมค่าดัชนีจากค่าเฉลี่ยถ่วงน้ำหนัก โดยให้น้ำหนักเศรษฐกิจในภาพรวม 0.5 เศรษฐกิจสาขาการเกษตร 0.25 และเศรษฐกิจสาขาอุตสาหกรรมและบริการ 0.25 ผลการคำนวณได้ค่าดัชนีมิติเศรษฐกิจเท่ากับ 1.84 (คือค่าอยู่ในช่วง 1.76-2.25 = C) หมายถึง ค่าอยู่ในระดับยังไม่มีการเปลี่ยนแปลงจากเดิม

ผลจากการคำนวณดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า การปรับเปลี่ยนไปสู่การเป็นเศรษฐกิจพอเพียงในมิติเศรษฐกิจในปี 2548 ยังไม่มีการเปลี่ยนแปลงจากลักษณะเฉลี่ยที่เกิดขึ้นระหว่างปี พ.ศ. 2544-2548 โดยส่วนที่ยังเป็นปัญหาได้แก่ เศรษฐกิจภาพรวม เศรษฐกิจภาคครัวเรือน เศรษฐกิจระหว่างประเทศและเศรษฐกิจสาขาการเกษตร ส่วนที่มีการพัฒนาการดี คือ การใช้จ่ายของภาครัฐ ซึ่งสะท้อนการมีระเบียบวินัยทางการคลังดีพอสมควร และเศรษฐกิจสาขาอุตสาหกรรมและบริการที่ไม่มีปัญหาที่จะต้องปรับปรุง

2.2 ดัชนีชี้วัดมิติจริยธรรมและวัฒนธรรม

ผลการคำนวณค่าคะแนนดัชนีชี้วัดมิติจริยธรรมและวัฒนธรรม การนำดัชนีจากทุกหมวดมาคำนวณเพื่อคิดคะแนนแล้วคำนวณค่าเฉลี่ยของมิติได้ผลดังนี้

แผนภูมิที่ 4 ฟังดัชนีชี้วัดมิติจริยธรรมและวัฒนธรรม

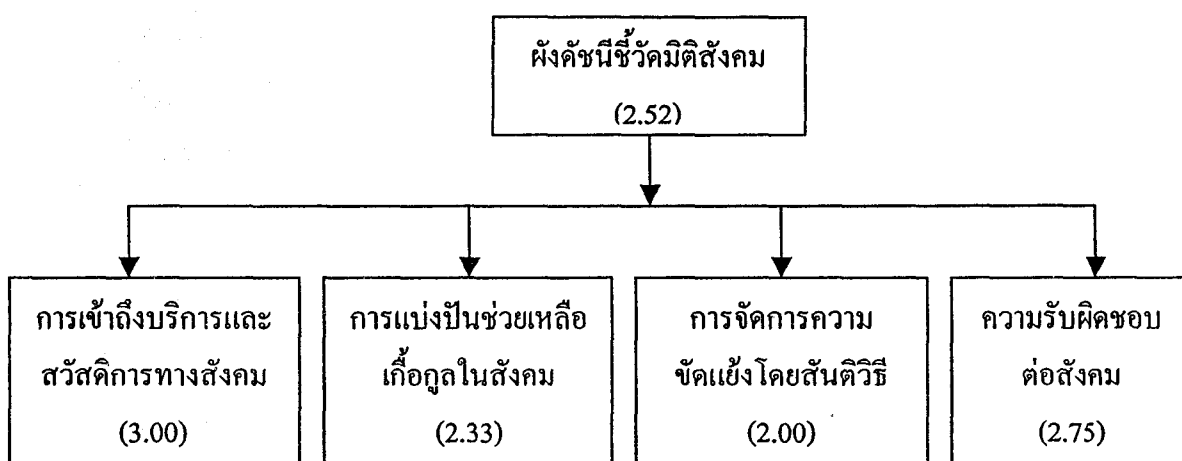
หมายเหตุ : ตัวเลขใน (...) คือคะแนนของดัชนี

โดยทั่วไปอาจกล่าวได้ว่าภาพรวมมิติจริยธรรมและวัฒนธรรมได้คะแนน 1.96 คือ C หมายถึง *ไม่มีพัฒนาการไปจากเดิม* โดยความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินอยู่ในขั้นที่ต้องปรับปรุง โดยมีคะแนน 1.23 = D การมีภูมิคุ้มกันทางกาย อารมณ์และจิตใจ มีแนวโน้มที่มีพัฒนาการบ้าง โดยมีคะแนน 2.33 = C+ และการดำรงรักษาวัฒนธรรม เริ่มมีแนวโน้มที่มีพัฒนาการบ้าง โดยมีคะแนน 2.33 = C+

2.3 ดัชนีชี้วัดมิติสังคม

จากการนำดัชนีทุกหมวดมาคำนวณเพื่อหาคะแนนแล้วคำนวณค่าเฉลี่ยของมิติได้ผลดังนี้

แผนภูมิที่ 5 ฟังดัชนีชี้วัดมิติสังคม

โดยทั่วไปอาจกล่าวได้ว่า ภาพรวมของมิติสังคมได้คะแนน 2.52 คือ B- หมายถึงการพัฒนาไปสู่ความพอเพียงทางสังคมในความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง มีพัฒนาการที่พอใช้ โดยการเข้าถึงบริการและสวัสดิการทางสังคม มีพัฒนาการดี (คะแนน 3.00 = B) การแบ่งปันช่วยเหลือเกื้อกูลในสังคม เริ่มมีแนวโน้มที่มีการพัฒนาการบ้าง (คะแนน 2.33 = C+) การจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธียังไม่มีเปลี่ยนแปลงจากเดิม (คะแนน 2.00 = C) และความรับผิดชอบต่อสังคมมีการพัฒนาพอใช้ (คะแนน 2.75 = B-) ดังนั้นในมิติทางสังคมนี้ถือว่ารัฐได้เพิ่มการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีทางสังคม มีความรับผิดชอบทางสังคมเพิ่มขึ้นสะท้อนความพอประมาณ

ทั้งหมดนี้สะท้อนให้เห็นว่า การเปลี่ยนแปลงในทางสังคมสู่ความพอเพียงในมิติสังคม ในปี พ.ศ. 2548 ก่อนข้างจะดีกว่ามิติเศรษฐกิจและมิติจริยธรรมและวัฒนธรรม ส่วนหนึ่งเกิดจากการที่ประเทศมีพื้นฐานทางเศรษฐกิจ (ทางการเงิน) ที่ดีขึ้น ถึงแม้จะไม่ใช่ว่าเรื่องเดียวกับเศรษฐกิจพอเพียง ทำให้รัฐบาลมีโอกาที่จะให้ความสำคัญกับการเข้าถึงบริการและสวัสดิการทางสังคมเพิ่มมากขึ้น โดยมีจุดเด่นมาก อยู่ที่จำนวนผู้สูงอายุได้รับการสงเคราะห์และคุ้มครองสวัสดิภาพเพิ่มมากขึ้น ตลอดจนความมั่นคงในที่อยู่เพิ่มขึ้นในระดับดีเยี่ยม (คะแนน = 4.00) ส่วนการได้รับ

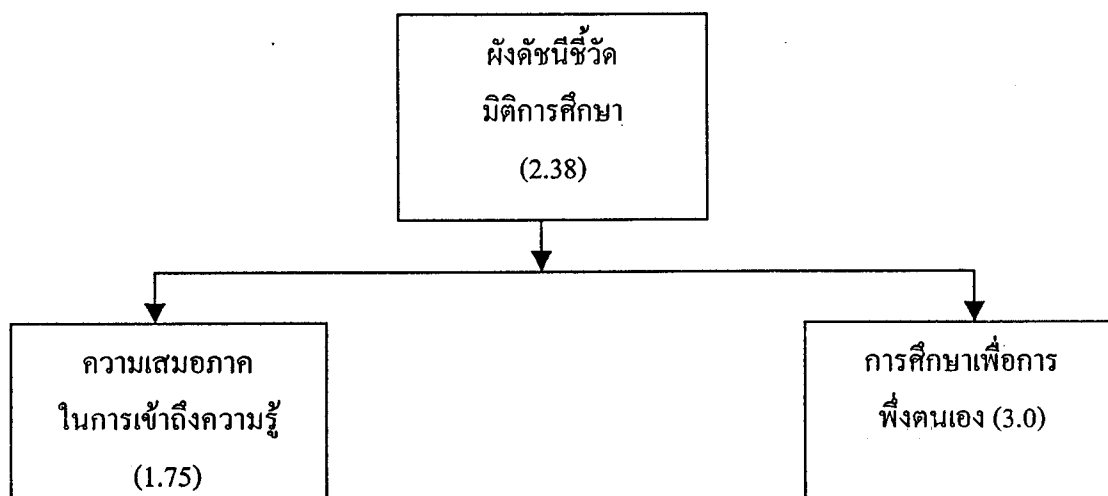
สวัสดิการในด้านการรักษาพยาบาลก็ถือว่าอยู่ในระดับดี (คะแนน = 3.00) ขณะที่คนเร่รอนและขอทานที่ได้รับการสงเคราะห์อยู่ในระดับเดิม (คะแนน = 2.00) ในภาพรวมถือว่าการเข้าถึงบริการและสวัสดิการทางสังคมที่จัดโดยรัฐอยู่ในระดับที่ดี

2.4 ดัชนีชี้วัดมิติการศึกษา

การวิเคราะห์มิติการศึกษาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงจะเน้นการเป็นสังคมบนฐานความรู้แต่ในขณะเดียวกันก็ต้องเป็นความรู้ที่สามารถพึ่งตนเองได้ ในลักษณะที่มีการกระจายการศึกษาอย่างทั่วถึงกัน ซึ่งจะช่วยให้มีการพัฒนาความรู้อย่างมีขั้นตอนทั่วถึงและเป็นธรรมตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ดัชนีชี้วัดที่ใช้ในหมวดนี้จึงประกอบด้วยดัชนีสองหมวดใหญ่ คือ ความเสมอภาคในการเข้าถึงความรู้และการศึกษาเพื่อพึ่งตนเอง ซึ่งมีผลปรากฏดังนี้ มิติการศึกษา มีแนวโน้มการพัฒนาไปสู่เศรษฐกิจพอเพียงอย่างมีนัยยะสำคัญ (คะแนน 2.38 = C+)

โดยมีผลของดัชนีความเสมอภาคในการเข้าถึงความรู้ อยู่ในระดับยังไม่น่าพอใจ (คะแนน 1.75 = C-) ส่วนการศึกษาเพื่อการพึ่งตนเอง ถือได้ว่าการพัฒนาการดี (คะแนน 3.00 = B)

แผนภูมิที่ 6 ฟังดัชนีชี้วัดมิติการศึกษา

หมายเหตุ : ตัวเลขใน (...) คือ คะแนนของดัชนี

ปัญหาเศรษฐกิจพอเพียงของมิติทางการศึกษานั้นถึงแม้จะมีปัญหาในด้านคุณภาพในการจัดการศึกษาอยู่บ้าง แต่ปัญหาที่แท้จริงอยู่ที่ปัญหาความยากจนของประชาชนและกลุ่มผู้ด้อยโอกาสอันเป็นผลจากการกระจายรายได้ไม่เป็นธรรมมากกว่า โดยที่ภาคการศึกษาเองอาจจะมีส่วนช่วยได้ด้วยการจัดการศึกษาให้มีความคล่องตัวเหมาะสมกับทุกกลุ่มได้ ในลักษณะนี้วิทยาลัยชุมชนในความหมายที่แท้จริงน่าจะเป็นทางออกในการแก้ปัญหาในเรื่องนี้ได้ในระดับหนึ่งกล่าวคือวิทยาลัยชุมชนน่าที่จะได้เป็นส่วนที่เชื่อมต่อระหว่างการศึกษานอกระบบและการศึกษาในระบบ

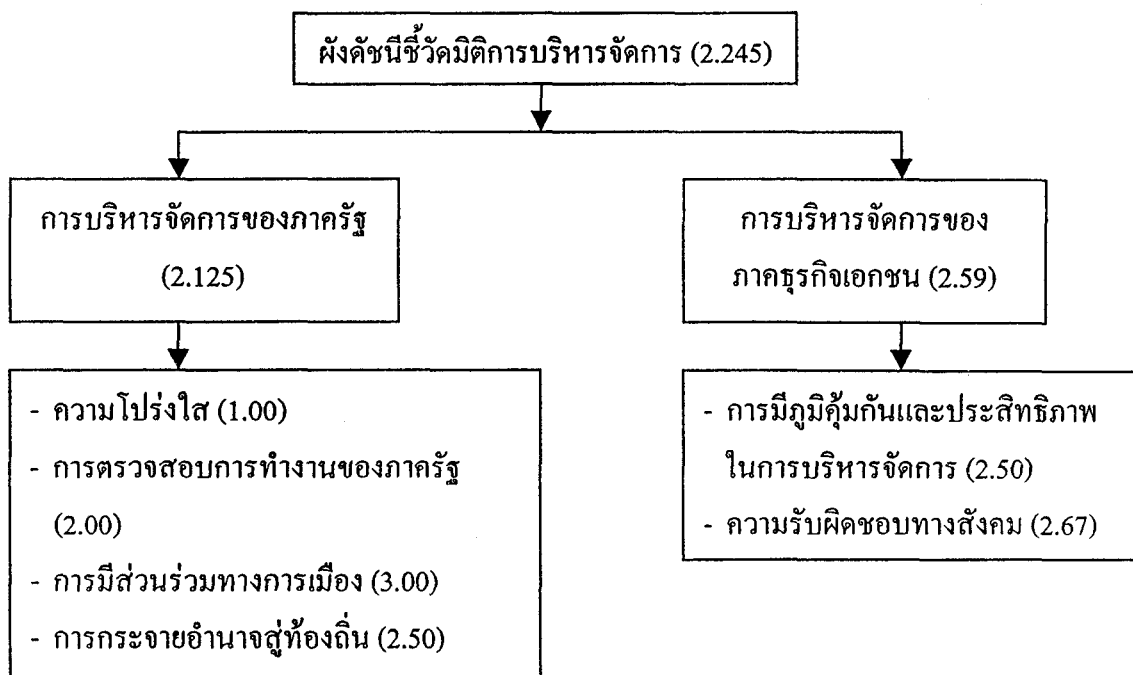
อีกทั้งเปิดโอกาสให้บุคคลต่างๆ สามารถหาความรู้เพื่อเป้าหมายทุกชนิดได้ไม่ว่าจะเป็นการศึกษา ความรู้เพื่อต่อยอดความรู้หรือหาความรู้เพื่อเพิ่มทักษะเพื่อเพิ่มรายได้โดยไม่กำหนดเพศวัยและ ฐานะทางเศรษฐกิจ โดยสามารถจัดการศึกษาให้มีลักษณะยืดหยุ่นทั้งในด้านเวลาในการศึกษาและ ค่าใช้จ่ายในการศึกษา โดยส่วนหนึ่งจะต้องเป็นการสนับสนุนโดยภาครัฐ โดยเฉพาะการศึกษา ที่จัดให้แก่กลุ่มผู้ด้อยโอกาส

2.5 ดัชนีชี้วัดมิติบริหารจัดการของภาครัฐและภาคธุรกิจเอกชน

มิติการบริหารจัดการโดยภาพรวมเริ่มมีแนวโน้มที่มีพัฒนาการ (คะแนน 2.245 = C+) โดยวิเคราะห์แยกออกเป็น 2 ส่วน คือ มิติการบริหารจัดการของภาครัฐอยู่ในเกณฑ์ไม่มีพัฒนาการ (คะแนน 2.125 = C) และมิติบริหารจัดการของภาคธุรกิจเอกชนถือว่ามีความพัฒนาการพอใช้ (คะแนน 2.59 = B-) ในการคำนวณคะแนนรวมของทุกมิติให้น้ำหนักการบริหารจัดการของภาครัฐ 0.15 และการบริหารจัดการของภาคธุรกิจเอกชน 0.05 ถึงแม้ภาคธุรกิจเอกชนจะเป็นภาคที่มีความ สำคัญในทางเศรษฐกิจก็ตาม แต่เนื่องจากก็เป็นการพัฒนาไปตามครรลองของการประกอบธุรกิจ ที่อาจจะมีแนวโน้มที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม (Social responsibility) เพิ่มขึ้น ในขณะที่ภาครัฐ นั้นเป็นผู้กำหนดนโยบาย ซึ่งจะมีผลกระทบต่อทุกภาคส่วน ถ้าหากภาครัฐมีการบริหารแบบ พอเพียงคือมีคุณธรรมและความรู้เป็นพื้นฐานและบริหารอย่างมีเหตุผลคือมีความโปร่งใสคิดถึง ประโยชน์ของคนส่วนใหญ่เป็นหลัก มีความพอประมาณ คือดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพภายใต้ ความจำกัดของงบประมาณและสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่ประชาชน ให้ภาคประชาชนมีความเข้มแข็ง สามารถตรวจสอบการปฏิบัติงานของภาครัฐได้อย่างเป็นระบบ มีการกระจายอำนาจในลักษณะ ที่สร้างความเข้มแข็งให้กับท้องถิ่นและประชาชนได้อย่างแท้จริง

โดยที่ผลการคำนวณดัชนีของมิติต่างๆ สรุปได้ดังนี้

แผนภูมิที่ 7 ผังดัชนีชี้วัดมิติการบริหารจัดการ

หมายเหตุ : ตัวเลขใน (...) คือ คะแนนของดัชนี

ภาพรวมการบริหารจัดการของภาครัฐ

การบริหารจัดการของภาครัฐในภาพรวมถือได้ว่า *ไม่มีพัฒนาการ* (คะแนน 2.125 = C) ปัจจัยถ่วงที่สำคัญในเรื่องนี้คือ ความโปร่งใสซึ่งถือว่าเป็นคุณธรรมและผลของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งอยู่ในขั้นตอนที่ต้อง *ปรับปรุง* (คะแนน 1.00 = D) ทั้งนี้เป็นที่ทราบกันดีว่าการบริหารของรัฐบาลทักษิณ (2) ในปี พ.ศ. 2548 นั้นได้รับการต่อต้านจากการดำเนินงานของรัฐบาลที่มีความไม่โปร่งใสหลายเรื่อง ถึงแม้ข้อเท็จจริงจากสถิติของ International Transparency จะได้แสดงแนวโน้มของการทุจริตเมื่อเทียบกับปีที่ผ่านมาทำให้ประเด็นในเรื่องความไม่โปร่งใสหรือความทุจริตมีวิวัฒนาการในทางที่ดีขึ้นตามลำดับในปี พ.ศ. 2548 เมื่อเทียบกับค่าเฉลี่ยระหว่างปี พ.ศ. 2548 โดยมีการยกระดับการลดลงของการทุจริตของประเทศไทยจากลำดับที่ 61 จาก 91 ประเทศ ในปี พ.ศ. 2544 มาเป็นลำดับที่ 59 ในปี 2548 จากจำนวน 159 ประเทศ ก็เหมือนว่าประเทศไทยทำได้ดีขึ้นในเรื่องนี้ ซึ่งก็เป็นความจริงส่วนหนึ่ง แต่ถ้าให้ได้ภาพที่ชัดเจนยิ่งขึ้นอาจจะใช้ข้อมูลเปรียบเทียบกับประเทศอื่นมาพิจารณาประกอบตัวอย่างเช่น ในปี พ.ศ. 2547 ขณะที่ประเทศไทยอยู่ในอันดับที่ 64 ด้วยคะแนน 3.6 สิงคโปร์ได้คะแนน 9.3 อยู่ในอันดับที่ 5 ดังนั้นจึงถือว่าประเทศไทยจะต้องปรับปรุงในเรื่องนี้อีกมาก ดัชนีที่แสดงปัญหาอีกดัชนีหนึ่งคือการตรวจสอบการทำงานของภาครัฐ ซึ่งสะท้อนว่ารัฐยังถูกตรวจสอบการทำงานมากยิ่งสะท้อนความไม่โปร่งใสถึงแม้ในอีกด้านหนึ่งก็คือภาคประชาชนมีโอกาสในการตรวจสอบมากขึ้นก็ตาม

ภาพรวมการบริหารจัดการของภาคธุรกิจเอกชน

การบริหารจัดการของภาคธุรกิจเอกชน โดยภาพรวมถือได้ว่ามีพัฒนาการพอใช้ (คะแนน 2.59 = B-) ส่วนหนึ่งเพราะการมีภูมิคุ้มกันและความพอประมาณเพิ่มขึ้นอันเป็นผลจากบทเรียนวิกฤตเศรษฐกิจในปี พ.ศ. 2540 ทำให้ธุรกิจเอกชนพยายามลดความเป็นหนี้ให้น้อยลง ขณะเดียวกันก็มีการเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิตสูงขึ้นทำให้มีผลรวมเป็นเริ่มมีแนวโน้มที่ดี การพัฒนาการบ้าง (คะแนน 2.50 = C+) ส่วนในด้านความรับผิดชอบต่อสังคมถึงแม้การดำเนินงานอย่างมีจริยธรรมของภาคธุรกิจเอกชนจะยังอยู่ในระดับ ไม่มีการพัฒนา (คะแนน 2.00 = C) แต่ธุรกิจเอกชนในปี พ.ศ. 2548 ก็ได้มีพัฒนาการดี (คะแนน 3.00 = B) ในส่วนที่มีการคำนึงถึงเรื่องสุขภาพความปลอดภัยและสิ่งแวดล้อมกับบทบาทความรับผิดชอบต่อทางสังคม ทำให้มีคะแนนรวมในด้านความรับผิดชอบต่อสังคมอยู่ในเกณฑ์ มีพัฒนาการพอใช้ (คะแนน 2.67 = C) กล่าวโดยสรุปก็คือการบริหารจัดการของภาคธุรกิจเอกชนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง โดยภาพรวมถือว่า มีพัฒนาการพอใช้ ต้องพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ประเด็นที่ยังต้องปรับปรุงหลักก็คือความโปร่งใสในการบริหารจัดการของภาครัฐเอง

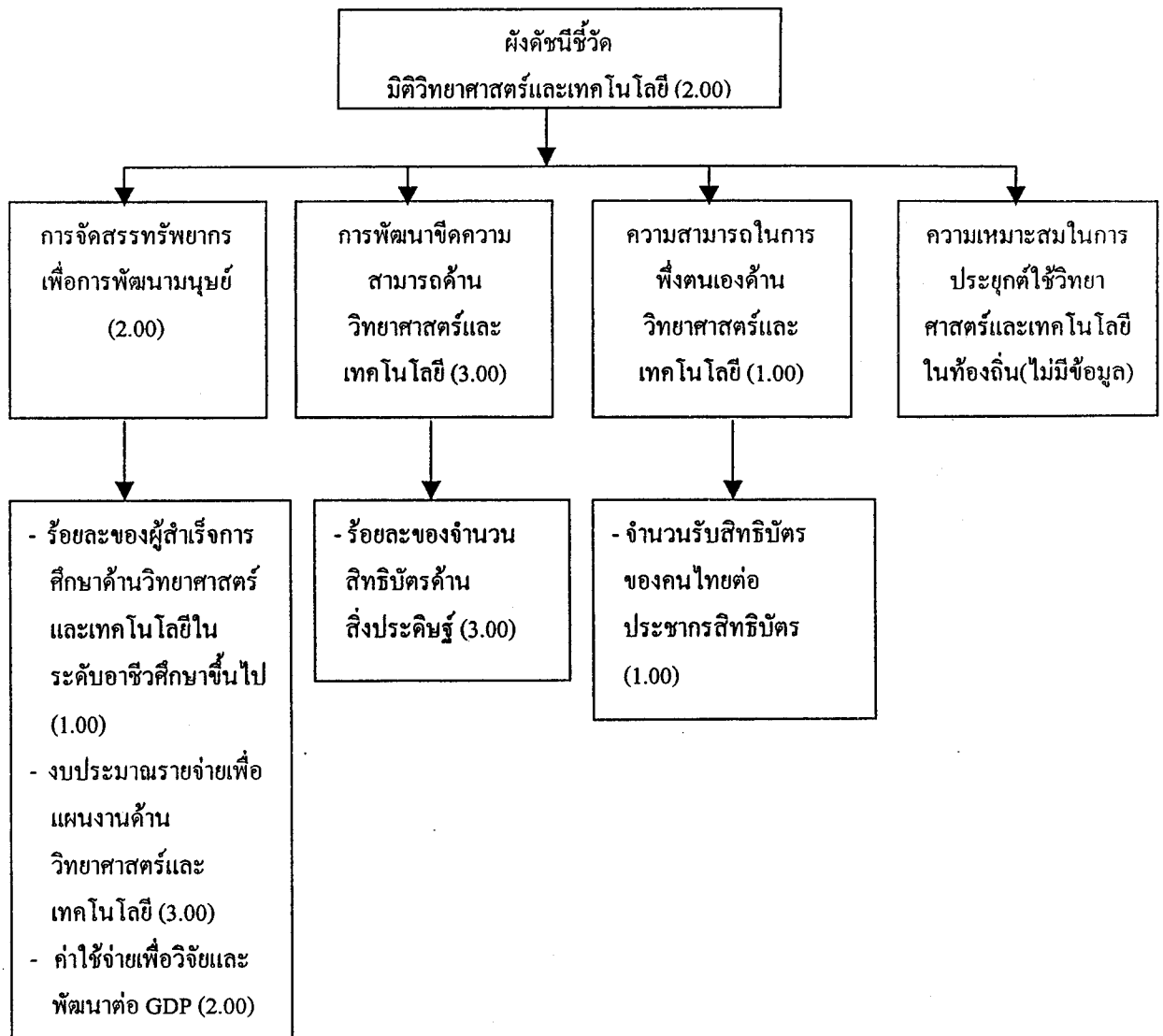
2.6 ดัชนีชี้วัดมิติวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

มิติวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีจุดเน้นของความเป็นเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ที่ความสามารถในการปรับตัวให้อยู่รอด ซึ่งสะท้อนความสามารถในการพึ่งตนเองหรือการมีภูมิคุ้มกันมากกว่าการพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อการแข่งขันที่อาจจะนำไปสู่ความเสี่ยง เป็นการลดภูมิคุ้มกัน ดังนั้นความสามารถในการพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เพื่อการพึ่งตนเองจึงเป็นประเด็นที่สำคัญยิ่งเมื่อพิจารณาจากปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งจำเป็นต้องมีองค์ประกอบของขีดความสามารถในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การพัฒนาขีดความสามารถด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีภายในประเทศ ความสามารถในการพึ่งตนเองทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในระยะยาว รวมทั้งความเหมาะสมของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อประยุกต์ใช้กับบริบทของประเทศไทยและท้องถิ่น

ปัญหาของมิตินี้ก็คือ ข้อมูลที่มีอยู่มีไม่มากพอและมักจะเป็นข้อมูลที่จัดเก็บเพื่อวัดขีดความสามารถในการแข่งขันมากกว่าเพื่อการพึ่งตนเอง ดังนั้นจึงมีข้อมูลค่อนข้างจะไม่ครบถ้วนและในบางกรณีนำมาใช้ไม่ได้ เนื่องจากไม่มีการเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องความเหมาะสมของการประยุกต์ใช้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในบริบทของประเทศไทยและท้องถิ่น

ผลการประเมินมิตินี้อาจสรุปได้ดังนี้

แผนภูมิที่ 8 ผังดัชนีชี้วัดมิติวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

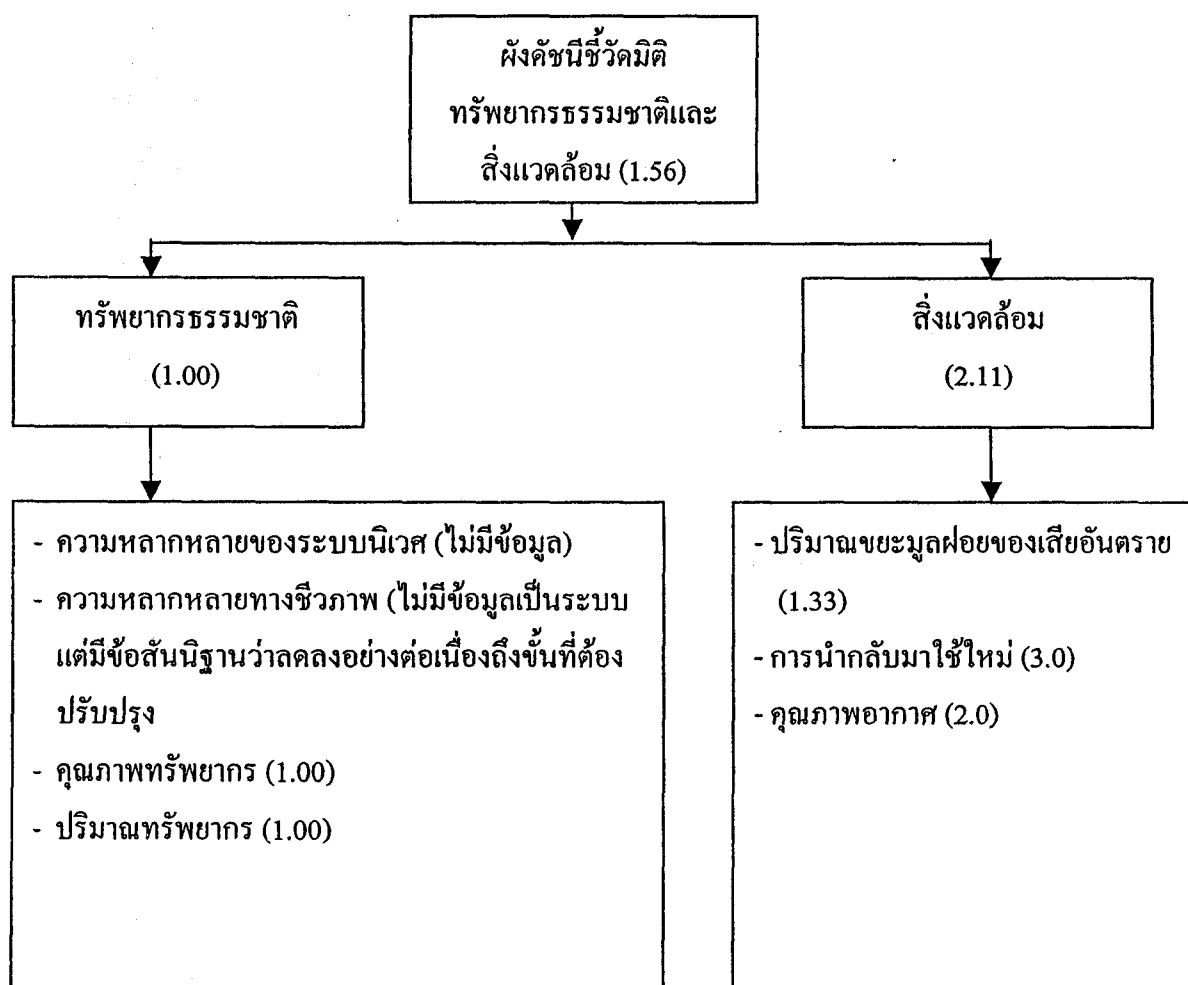
หมายเหตุ : ตัวเลขใน (...) คือ คะแนนของดัชนี

ในภาพรวมอาจจะกล่าวได้ว่าไม่มีพัฒนาการ ทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ในปี พ.ศ. 2548 (คะแนน 2.00 = C) ทั้งนี้ถึงแม้รัฐจะมีการใช้จ่ายเงินเพื่อแผนงานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในระดับที่ดี (คะแนน 3.00 = B) แต่สัดส่วนของผู้สำเร็จการศึกษาด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีตั้งแต่อาชีวศึกษาไปกลับลดลง แสดงถึงการที่สังคมไม่ได้เห็นความสำคัญในเรื่องนี้อยู่ในข้อต้องปรับปรุง (คะแนน 1.00 = D) ในขณะเดียวกันสัดส่วนของค่าใช้จ่ายเพื่อการวิจัยและพัฒนาต่อ GDP ของไทยถึงแม้จะมีการเรียกร้องมานานแต่ผลก็คือ ไม่มีการพัฒนาการจากเดิม (คะแนน 2.00 = C) ดังนั้นคะแนนรวมหมวดการจัดสรรทรัพยากรเพื่อพัฒนามนุษย์จึงยังคงไม่มีพัฒนาการ(คะแนน 2.00 = C)

2.7 ดัชนีชี้วัดมิติทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

เป้าหมายสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียงก็คือ การมีทรัพยากรธรรมชาติเพื่อการใช้ที่ยั่งยืน อีกทั้งมีสภาพแวดล้อมที่เป็นมิตรต่อสุขภาพของมนุษย์ การใช้ทรัพยากรธรรมชาติจนเกินขีดความสามารถที่ธรรมชาติจะรองรับได้ ในที่สุดจะมีผลกระทบต่อคุณภาพของทรัพยากรธรรมชาติที่เหลือน้อยและกลายเป็นปัญหาสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อความไม่ยั่งยืนของชีวิตและสังคมมนุษย์เองในที่สุด ดัชนีชี้วัดที่นำมาใช้ในการมิติทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแบ่งออกเป็นสองหมวด คือ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดังแสดงโดยผังที่สรุปผลได้ดังนี้

แผนภูมิที่ 9 ผังดัชนีชี้วัดมิติทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ผลการคำนวณปรากฏว่า มิติทรัพยากรธรรมชาติสถานะภาพที่ยังใช้ไม่ได้ (คะแนน 1.56 = C-) โดยที่ดัชนีวัดหมวดทรัพยากรธรรมชาติ อยู่ในขั้นที่ต้องปรับปรุง (คะแนน 1.00 = D) ส่วนดัชนี สิ่งแวดล้อม ไม่มีพัฒนาการ (คะแนน 2.11 = C)

2.8 ดัชนีชี้วัดภาพรวมของทุกมิติ

ถ้าหากจะสรุปภาพรวมของทุกมิติก็จะได้ภาพของการเปลี่ยนแปลงในปี พ.ศ. 2548 ในทิศทางของเศรษฐกิจพอเพียงพิจารณาจากมิติต่างๆ ได้ดังต่อไปนี้

มิติ	คะแนน	น้ำหนัก	คะแนนรวม ภายหลังถ่วงน้ำหนัก
เศรษฐกิจ	1.84	0.3	.552
จริยธรรมและวัฒนธรรม	1.96	0.1	.196
สังคม	2.52	0.1	.252
การศึกษา	2.38	0.1	.238
การบริหารจัดการภาครัฐ	2.125	0.15	.319
การบริหารจัดการภาคธุรกิจเอกชน	2.59	0.05	.130
วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี	2.00	0.1	.200
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	1.56	0.1	.156
รวม		1.00	2.042

มิติที่มีความเด่นในแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง คือ มิติทางสังคม (คะแนน 2.52 = B-) และมิติการบริหารจัดการภาคธุรกิจเอกชน (คะแนน 2.59 = B-) และมิติทางการศึกษา (คะแนน 2.38 = C+) โดยอาจกล่าวว่าการให้บริการทางสังคมของรัฐบาลเป็นอาสาสมัครทางสังคมของภาคประชาสังคมอยู่ในระดับพอใช้ ขณะเดียวกันการบริหารจัดการภาคธุรกิจเอกชนในแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงนับได้ว่าอยู่ในระดับที่พอใช้อันเป็นผลมาจากบทเรียนที่ได้จากวิกฤตเศรษฐกิจ ส่วนมิติด้านการศึกษาอาจจะกล่าวได้ว่ามีแนวโน้มที่ดีขึ้น อย่างน้อยในแง่ของความพยายามในเชิงปริมาณ ปัญหาการศึกษาจากมุมมองของเศรษฐกิจพอเพียงไม่ได้เกิดจากการศึกษาโดยตรง แต่เป็นปัญหาการกระจายรายได้ที่เกิดจากมิติทางเศรษฐกิจ ดังนั้นจะต้องกลับไปแก้ปัญหาด้านเศรษฐกิจ อย่างไรก็ตามในส่วนที่ถือว่าดำเนินการได้ดีกว่าระดับไม่เปลี่ยนแปลงหรือไม่มีพัฒนาการ (คะแนน 2.00 = C) นั้นเป็นส่วนที่มีน้ำหนักไม่มาก ส่วนที่มีน้ำหนักมากคือ มิติทางเศรษฐกิจ มีน้ำหนักร้อยละ 30 ขณะที่มิติในการบริหารจัดการภาครัฐ มีน้ำหนักร้อยละ 15 สองมิตินี้มีน้ำหนักรวมกันเป็นร้อยละ 45 หรือเกือบครึ่งหนึ่งของมิติทั้งหมด และเป็นประเด็นที่มีปัญหาเร่งด่วนที่ต้องแก้ไข ทำให้คะแนนโดยรวมอยู่ที่ 2.042 คือ ไม่มีการเปลี่ยนแปลงหรือไม่มีพัฒนาการ

ส่วนที่ 3

รายงานภาวะเศรษฐกิจและสังคมตามผลการศึกษาลัทธิปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

1. การปรับทิศทางการพัฒนาประเทศสู่ “เศรษฐกิจพอเพียง”

การกำหนดแนวทางการพัฒนาของประเทศไทยตลอดระยะเวลากว่า 40 ปีที่ผ่านมา มีจุดมุ่งหมายหลักสำคัญ คือ การมุ่งนำพาประเทศไปสู่ภาวะความมั่งคั่ง และความทันสมัย โดยเฉพาะการนำเกณฑ์ค่าตัวชี้วัดทางเศรษฐกิจในเรื่องของ “รายได้” ที่เป็นตัวเงินหรือผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ (Gross Domestic Product : GDP) มาใช้เป็นเครื่องมือบ่งบอกถึงความสำเร็จ และความล้มเหลวของการพัฒนาประเทศโดยรวม ซึ่งหมายความว่าภายในช่วงระยะเวลา 1 ปี หากประเทศผลิตสินค้าและบริการเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง แสดงว่าประชาชนโดยรวมมีความมั่งคั่งมากขึ้น แต่หากพิจารณาโดยละเอียดพบว่าส่วนหนึ่ง เป็นมูลค่าของค่าใช้จ่ายและความสูญเสียในด้านต่างๆ อาทิ ด้านสุขภาพอนามัย การศึกษา ปัญหาอาชญากรรม อุบัติเหตุและอุบัติเหตุรวมถึงปัญหาสังคมและความแตกร้างในครอบครัว ตลอดจนปัญหาการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและ การนำมาใช้อย่างฟุ่มเฟือยเกินความพอดีโดยขาดการคำนึงถึงหลักคุณธรรม จริยธรรม ถ้วนนำมาซึ่งความทุกข์ ดังนั้นถึงแม้ว่าผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ จะเพิ่มมากขึ้นก็มิได้เป็นหลักประกันว่า สมาชิกในสังคมจะมีความสุขเพิ่มขึ้น

หากพิจารณาจากในแง่มุมมองของเศรษฐกิจพอเพียง การพัฒนาประเทศที่ยึดถือการขยายตัวทางเศรษฐกิจ และความมั่งคั่งทางตัวเงินและวัตถุเป็นตัวตั้งนั้น ถือว่าเป็นการพัฒนาที่ประสบความล้มเหลวอย่างสิ้นเชิง ดังที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงเตือนไว้ล่วงหน้าถึง 23 ปี ก่อนวิกฤตเศรษฐกิจในปี 2540 คือในปี 2517 ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว แม้ว่าเศรษฐกิจจะมีการขยายตัวในทางที่ดีขึ้น แต่ก็ไม่สามารถกระจายรายได้จากคนร่ำรวยมาสู่คนยากจนได้ ด้วยปรากฏผลว่ามีความแตกต่างและเหลื่อมล้ำในด้านรายได้ของคนในประเทศเพิ่มสูงขึ้นอย่างชัดเจน พร้อมทั้งเกิดปัญหาภาวะหนี้สินล้นพ้นตัวทั้งในระดับบุคคลและระดับประเทศ อันเป็นผลพวงจากความไม่พอเพียงหรือไม่พอประมาณในความต้องการที่มากขึ้นอย่างไม่มีการสิ้นสุด จนเกินความพอดีและขยายวงกว้างมากขึ้นเรื่อย ๆ จนก่อให้เกิดผลกระทบร้ายแรงต่อสังคมส่วนรวม

ดังนั้นภายหลังจากวิกฤตเศรษฐกิจในปี พ.ศ. 2540 จึงได้มีการทบทวนและปรับทิศทางการพัฒนาประเทศสู่กระบวนทัศน์แบบใหม่ ซึ่งได้มีการเริ่มต้นอย่างแท้จริงตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) ที่ได้เริ่มเปลี่ยนแปลงมาให้ความสำคัญกับ “คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา” มากกว่ามุ่งเน้นแต่การสร้าง ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ซึ่งทำให้เกิดการพัฒนาที่ขาดความสมดุล ดังสรุปบทเรียนได้ว่า “เศรษฐกิจดี สังคมมีปัญหา การพัฒนาไม่ยั่งยืน” ด้วยเหตุนี้ แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 นี้จึงถือเป็นจุดเปลี่ยนครั้งสำคัญที่ให้ความสำคัญ

สำคัญกับการพัฒนาประเทศในมิติต่างๆ อย่างครอบคลุมรอบด้านและมีคุณภาพ โดยปรับเปลี่ยนวิธีการพัฒนาแบบแยกส่วนมาเป็นบูรณาการแบบองค์รวม พร้อมทั้งเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายในสังคมมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการพัฒนา ซึ่งได้ส่งผลให้เกิดกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนและเครือข่ายประชาสังคมในระดับต่างๆ อย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะการนำ “ทุนทางสังคม” มาใช้เป็นพื้นฐานในการพัฒนา ทำให้สามารถช่วยบรรเทาความรุนแรงจากปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจได้ เป็นเหตุให้หลายชุมชนสามารถพ้นจากภาวะหนี้สินและพลิกฟื้นจากความทุกข์ยากลำบากให้สามารถกลับมาดำรงชีวิตแบบพอเพียงได้อย่างเข้มแข็ง

ในช่วงต่อมา แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ.2545-2549) และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ.2550-2554) จึงได้อัญเชิญ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” มาประกาศใช้อย่างเป็นทางการ โดยได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯให้นำมาเผยแพร่มาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตทั้งในระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชนและสังคมประเทศ ให้ตั้งอยู่บนหลักพื้นฐานของความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีระบบภูมิคุ้มกันที่ดี โดยมีเงื่อนไขที่สำคัญ คือเรื่องคุณธรรมและความรู้ ซึ่งจะมิมีบทบาทอย่างสำคัญต่อการเสริมสร้างพฤติกรรมการแสดงออกทางจริยธรรมและคุณธรรมของบุคคล ให้มีภูมิคุ้มกันพร้อมรับกับการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ในสังคมโลกาภิวัตน์อย่างรู้เท่าทันและเกื้อกูลระหว่างกัน เพื่อก้าวไปสู่สังคมแห่งฐานความรู้ได้อย่างสมดุลและเกิดสันติสุข สะท้อนถึงพัฒนาการของการเปลี่ยนแปลงในแต่ละช่วงเวลาที่ได้ให้น้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปสู่การปฏิบัติในระดับต่างๆ ภายหลังจากที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ได้ทรงมีพระราชดำรัสเรื่อง เศรษฐกิจพอเพียง เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา ดังนี้

1.1 การประยุกต์เศรษฐกิจพอเพียงในฐานะนโยบายของรัฐบาล

นโยบายของรัฐบาลชวน หลีกภัย (พฤศจิกายน พ.ศ.2540 - มกราคม พ.ศ. 2544)

สมัยรัฐบาลของนายชวน หลีกภัย ได้เริ่มเข้ามาบริหารราชการแผ่นดินในช่วงที่เกิดภาวะวิกฤตเศรษฐกิจกำลังประสบปัญหารุนแรงในปี พ.ศ. 2540 จึงได้ดำเนินนโยบายแก้ไขปัญหาดังกล่าว ด้วยการระดมความร่วมมือจากทุกฝ่าย เพื่อให้เกิดพลังในการแก้ไขอย่างสมบูรณ์ภายใต้เงื่อนไขที่จะต้องทำอย่างเร่งรีบและงบประมาณแผ่นดินที่มีจำกัด โดยกำหนดนโยบายเพื่อดำเนินการเป็น 2 ระยะ คือ ระยะเร่งด่วน และระยะปานกลาง เพื่อนำพาเศรษฐกิจไทยเข้าสู่ภาวะปกติภายในเวลาที่ไม่นานจนเกินไป ต่อมาในปี พ.ศ. 2543 รัฐบาลได้เพิ่มประเด็น “การแก้ไขปัญหาคาใจความยากจนและชุมชนชนบทให้สามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน โดยใช้เศรษฐกิจพอเพียง” แต่ไม่ได้ให้รายละเอียดอธิบายไว้แต่อย่างใด ซึ่งอาจเพราะในขณะนั้นความชัดเจนในเรื่องนี้

ยังไม่มากนัก อีกทั้งการตอบสนองต่อพระราชดำริเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงในฐานะของการมีนโยบายที่ชัดเจนนั้น รัฐบาลได้มีการดำเนินการบ้างแต่ไม่มากนัก โดยได้เริ่มดำเนินการโครงการเกษตร “ทฤษฎีใหม่” ตามแนวพระราชดำริ แต่ผลงานส่วนใหญ่เป็นการเริ่มต้นและทำในเชิงปริมาณมากกว่าเชิงคุณภาพ โดยที่ยังไม่อาจสรุปได้ว่าได้ให้ความสำคัญกับเศรษฐกิจพอเพียงอย่างจริงจัง

นโยบายเศรษฐกิจพอเพียงของรัฐบาลชวนในขณะนั้นจึงเป็นเพียงหลักการที่ดี ซึ่งกำหนดขึ้นมาตามคุณค่ากระแสของสังคมเท่านั้น

นโยบายของรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร (สมัยที่ 1: กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2544 – กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2548)

นโยบายของรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร ในสมัยแรกนี้เป็นช่วงของการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) ได้มีการอัญเชิญ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็นแนวทางในการพัฒนาประเทศอย่างชัดเจนเป็นครั้งแรก โดยเน้นสร้างความเชื่อมโยงระหว่างเศรษฐกิจมหภาคและเศรษฐกิจชุมชนให้เกื้อกูลกัน โดยเฉพาะการให้ความสำคัญกับการพัฒนาแบบองค์รวมและการพัฒนาอย่างมี “คุณภาพ” ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมการเมือง และสิ่งแวดล้อม เพื่อให้คนในสังคมมีความสุขถ้วนหน้า สามารถพึ่งตนเองและก้าวทันโลก โดยยังคงรักษาเอกลักษณ์ของความเป็นไทย จึงได้มีการกำหนดเป้าหมายการพัฒนาประเทศใหม่จากเดิมที่มุ่งเน้นการเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นหลัก ไปสู่การพัฒนาประเทศที่มีเศรษฐกิจฐานรากที่มีความเข้มแข็ง มีการกระจายผลประโยชน์ได้อย่างทั่วถึง สามารถแก้ปัญหาความยากจนและกระจายรายได้ รวมทั้งเพิ่มขีดความสามารถและโอกาสในการพึ่งตนเอง พร้อมทั้งยกระดับรายได้และคุณภาพชีวิตของคนส่วนใหญ่ของประเทศ

แต่เนื่องจากรัฐบาลทักษิณเน้นการพัฒนาศักยภาพของประเทศให้สามารถแข่งขันทางเศรษฐกิจการลงทุนและการค้าทั้งในระดับภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และระดับโลกเป็นสำคัญ ถึงแม้จะมีกลยุทธ์การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากมากกว่าที่เคยมีมาในอดีต แต่จุดเน้นขั้นสุดท้ายยังคงเป็นการเพิ่มอัตราความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและพึ่งการลงทุนจากต่างชาติเป็นหลัก ส่งเสริมการผลิตสินค้าที่เน้นการส่งออกมากกว่าการสร้างความเข้มแข็งให้เศรษฐกิจฐานรากด้วยการเน้นการพึ่งตนเองและสร้างภูมิคุ้มกัน ให้พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงในกระแสโลกาภิวัตน์ดังที่กำหนดไว้ในแผน การส่งเสริมเศรษฐกิจในชนบท โดยเฉพาะอย่างยิ่งการส่งเสริมการพัฒนาประเทศตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงไม่ได้มีการดำเนินการอย่างจริงจัง แม้ว่าได้มีการอัญเชิญปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางในการพัฒนาก็ตามที่มีผลทำให้ชนบทไม่สามารถพึ่งตนเองได้ อีกทั้งยังมีความจำเป็นที่ต้องพึ่งความช่วยเหลือจากรัฐมากไปจากเดิมอีก เนื่องจากนโยบายประชานิยมของรัฐบาลทักษิณส่วนใหญ่จะเน้นการเข้าถึงแหล่งทุนและเน้นการสร้างรายได้เป็นสำคัญ ผลที่เกิดขึ้นจริงในทางปฏิบัติจึงมีลักษณะตรงกันข้ามกับเศรษฐกิจ

พอเพียง คือ ประชาชนในระดับฐานรากมีสภาพคล่องทางการเงินเพิ่มขึ้น แต่ขณะเดียวกันก็มีความ
ฟุ่มเฟือยเพิ่มมากขึ้น มีภาระหนี้สินมากขึ้นและต้องพึ่งรัฐบาลในการแก้ปัญหาให้มากขึ้น
อย่างไรก็ตาม นโยบายดังกล่าวได้ช่วยให้เกิดการดำเนินนโยบายจากหลายหน่วยงานของรัฐที่ช่วย
สร้างพื้นฐานเศรษฐกิจพอเพียงให้กับชาวชนบทได้ในระดับหนึ่ง

นโยบายของรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร (สมัยที่ 2 : มีนาคม พ.ศ. 2548 – กันยายน พ.ศ. 2549)

สรุปโดยรวม พบว่าการพัฒนาประเทศยังคงมุ่งเน้นไปในทิศทางการแข่งขันกับ
ต่างประเทศ โดยยังมิได้เริ่มจากการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับเศรษฐกิจฐานรากเพื่อไป
หนุนเสริมเสถียรภาพทางเศรษฐกิจระดับประเทศอย่างจริงจัง ผลที่ได้จึงต่างไปจากเป้าหมายของ
เศรษฐกิจพอเพียงที่เน้นการส่งเสริมให้มีการผลิตที่หลากหลาย เพื่อตอบสนองความต้องการของคน
ในท้องถิ่นเป็นเบื้องต้นก่อน โดยอาศัยทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นให้คุ้มค่าและเกิดประโยชน์
สูงสุดแก่ประชาชน โดยไม่ได้เน้นการตอบสนองต่อภาวะตลาดภายนอกที่มีความผันแปรสูง
แต่มุ่งพัฒนาการผลิตเพื่อความสามารถในการพึ่งตนเองระดับบุคคล ระดับชุมชน และพัฒนา
ต่อไปสู่ระดับสังคมและประเทศตามลำดับขั้นตอนอย่างค่อยเป็นค่อยไป

ในเมื่อนโยบายทักษิณหนึ่งไม่สามารถสร้างความเข้มแข็งให้แก่เศรษฐกิจฐานรากได้
อย่างแท้จริง แต่กลับสร้างความพึ่งพารัฐบาลเพิ่มมากขึ้น นโยบายของรัฐบาลทักษิณทั้งสองสมัย
โดยภาพรวมจึงดำเนินนโยบายตามแนวทางประชานิยมต่อไป โดยมีโครงการตามหลักปรัชญาของ
เศรษฐกิจพอเพียงบ้างในช่วงระยะเริ่มแรกของรัฐบาลทักษิณหนึ่งเท่านั้น โดยที่ในรัฐบาลทักษิณ
สองได้มีการผลักดันนโยบายที่ไม่สอดคล้องกับเศรษฐกิจพอเพียง โดยเฉพาะในด้านการแก้ไข
ปัญหาเศรษฐกิจของประชาชนที่คนยากจน ด้วยการเพิ่มโอกาสในการเข้าถึงแหล่งทุนโดยไม่ได้
เริ่มต้นจากฐานภูมิปัญญาหรือความรู้เดิมที่มีอยู่ในท้องถิ่น อีกทั้งไม่ได้ต่อยอดความรู้ในการ
ประกอบการเท่าที่ควร ในท้ายที่สุดจึงก่อให้เกิดปัญหานี้สินเพิ่มขึ้นอย่างมากในภายหลัง
เนื่องจากยังคงเน้นเรื่องของการเพิ่มรายได้โดยไม่ให้ความสำคัญกับการออม ตลอดจนการลด
รายจ่ายฟุ่มเฟือยมากนัก ซึ่งขัดแย้งกับแนวทางของเศรษฐกิจพอเพียง

อีกทั้งนโยบายของรัฐบาลทักษิณนั้นมีนโยบายเพิ่มเสถียรภาพทางเศรษฐกิจที่ให้ผลประโยชน์
โดยตรงกับกลุ่มทุน รวมถึงการแปรรูปรัฐวิสาหกิจที่มีวาระซ่อนเร้น เน้นการเปิดเสรีการค้าระหว่าง
ประเทศเพิ่มขึ้น พร้อมทั้งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดวิกฤติทางคุณธรรมจริยธรรมทั้งในระดับผู้นำ
ผู้บริหารและประชาชนทั่วไปอย่างกว้างขวาง ทำให้เกิดข้อสงสัยนำไปสู่ความขัดแย้งในสังคม
อย่างรุนแรง จนเป็นเหตุผลที่นำไปสู่การรัฐประหารเมื่อวันที่ 19 กันยายน 2548 ในที่สุด

รัฐบาลของสุรยุทธ์ จุลานนท์ (พ.ศ.2549 - ปัจจุบัน)

ในสมัยรัฐบาลปัจจุบันของพลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ ที่เป็นผลจากการรัฐประหาร เมื่อวันที่ 19 กันยายน 2549 ได้ให้ความสำคัญต่อการัญเชิญ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” มาปฏิบัติเป็นแนวทางในการพัฒนาประเทศอย่างจริงจัง โดยเน้นหลัก **คุณธรรมนำการพัฒนา เศรษฐกิจในระบบตลาดเสรี** เพื่อเสริมสร้างสำนึกของการรู้จักสามัคคีและแบ่งปันเกื้อกูลกัน ให้กับประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ครอบครัว ชุมชน สังคมและประเทศ ตลอดจนการเสริมสร้างระบบการตรวจสอบการทุจริตที่เข้มแข็ง และระบบคุณธรรมที่ดีงาม ขณะเดียวกันก็ดำเนินการเสริมสร้างสังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 ทิศทางการปรับตัวของประเทศของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 (พ.ศ.2550-2554) ได้ให้ความสำคัญกับเป้าหมายการพัฒนาที่มุ่งสู่ความ “มั่งคั่ง มั่นคง และยั่งยืน”

อย่างไรก็ตามยังคงสังเกตได้ว่า ความมั่งคั่งยังคงเป็นเป้าหมายเหนือความมั่นคงและยั่งยืน โดยที่ความมั่นคงและยั่งยืนควรจะเป็นเป้าหมายหลักที่แท้จริงของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นการสะท้อนความประนีประนอมระหว่างการพัฒนาแนวทันสมัยกับเศรษฐกิจพอเพียง ในระยะเปลี่ยนผ่าน

1.2 การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในหน่วยงานราชการ

ในยุคของรัฐบาลชวน หลีกภัย (2) มีหน่วยงานที่พยายามจะดำเนินโครงการตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงมีอยู่เพียงสองกระทรวง คือ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์และกระทรวงมหาดไทย โดยความเข้าใจเศรษฐกิจพอเพียงของหน่วยราชการในยุคนั้นจะเข้าใจในฐานะทฤษฎีใหม่ จึงเป็นการส่งเสริมการทำเกษตรตามแนวทางทฤษฎีใหม่ โดยการเน้นการส่งเสริมการมีแหล่งน้ำ ในไร่นาของเกษตรกรตามแบบเกษตรทฤษฎีใหม่เป็นหลัก อีกทั้งมีการส่งเสริมให้มีการทำเกษตรแบบผสมผสานมากขึ้น โดยกระทรวงมหาดไทยจะเน้นการจัดหาแหล่งน้ำและส่งเสริมการรวมตัวกันเพื่อจำหน่ายผลผลิตของเกษตรกรตลอดจนมีการแปรรูปผลผลิตการเกษตรในรูปของสิ่งที่เรียกว่า ธุรกิจชุมชน ขณะที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ จะมีการส่งเสริมการจัดหาแหล่งน้ำและส่งเสริมเกษตรผสมผสานตามแนวทางเกษตรทฤษฎีใหม่ส่วนหนึ่ง ส่วนงานที่มีการริเริ่มในรัฐบาลชวน ภายใต้การสนับสนุนของธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชีย (Asia Development Bank) เพื่อลดภาวะวิกฤติทางเศรษฐกิจแก่ประชาชนผู้คือโอกาสทั้งในชุมชนเมืองและชนบทที่มีชื่อว่า โครงการลงทุนทางสังคม (Social Investment Projects: SIP) ที่เป็นการลงทุนที่สร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน โดยเน้นความร่วมมือของชุมชนในการแก้ปัญหาที่ชุมชนเห็นว่ามีความจำเป็นต่อการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ โครงการนี้ได้กลายเป็นพื้นฐานสำคัญของการสร้างเครือข่ายชุมชนเข้มแข็งในภายหลัง

ในยุคของรัฐบาลทักษิณ หนึ่ง และ สอง กระทรวงต่างๆ ได้นำทฤษฎีใหม่และปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปจัดทำเป็นโครงการเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย กระทรวงมหาดไทย กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ดังต่อไปนี้

กระทรวงมหาดไทยมีการดำเนินการเกี่ยวกับการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม การจัดการกองทุนในฐานะที่เป็นการเพิ่มทักษะในการบริหารจัดการ การสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างภาครัฐกับภาคเอกชน การสนับสนุนการทำงานของโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ถึงแม้จะมีส่วนที่มีปัญหาแต่ก็มีส่วนของการเรียนรู้และมีการดำเนินงานในแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

ในส่วนกลุ่มที่มีประสบความสำเร็จในหน่วยงานของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ มีในกรณีที่ช่วยเสริมเกษตรทฤษฎีใหม่ แหล่งน้ำและส่งเสริมสหกรณ์ให้ดำเนินงานตามแนวทางของเศรษฐกิจพอเพียงเพิ่มมากขึ้นมีการฝึกอบรม และขยายผลการทำเกษตรอินทรีย์ ตลอดจนการส่งเสริมอาชีพด้วยการแปรรูปสินค้าเกษตรเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม อันเป็นการดำเนินงานตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

ในด้านการศึกษาได้มีการดำเนินงานในระดับรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการที่จะส่งเสริมให้มีการจัดการศึกษาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงจนมีความก้าวหน้าในระดับหนึ่ง

กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ก็มีงานเด่นที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงในการเสริมสร้างชุมชนที่เข้มแข็งให้มีปริมาณเพิ่มมากขึ้น อันเป็นผลงานของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (มหาชน) ซึ่งเป็นงานที่ต่อยอดจากโครงการการลงทุนทางสังคม (Social Investment Project :SIP)

กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา เน้นการจัดตั้งโครงการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชื่อมโยงหมู่บ้านท่องเที่ยว OTOP (OTOP Tourism Village) ซึ่งเป็นแนวทางพัฒนาที่สอดคล้องกับแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

ส่วนงานของกระทรวงการคลังที่ดำเนินการโดยธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ธกส.) ก็มีส่วนส่งเสริมการดำเนินงานของกรมตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงส่วนหนึ่ง

ดังนั้นจึงอาจสรุปได้ว่า ถึงแม้การดำเนินงานของรัฐบาลทักษิณ จะระบุว่าเป็นการดำเนินงานตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง แต่การปฏิบัติตามนโยบายและการดำเนินงานจริงในโครงการสำคัญๆ อาจจะประสบความสำเร็จและสวนทางกับเศรษฐกิจพอเพียงโดยสิ้นเชิง แต่ก็มีส่วนที่หน่วยงานต่างๆ ได้จัดทำและสร้างพื้นฐานให้กับการพัฒนาประเทศตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงได้ในระดับหนึ่ง

ในช่วงรัฐบาลสุรยุทธ์ จุลานนท์นั้น หน่วยราชการได้มีความตื่นตัวจัดทำโครงการภายใต้กิจกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากได้มีการกำหนดเป็นนโยบายของรัฐบาลอย่างชัดเจน

กระทรวงศึกษาธิการ เน้นการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ มีการออกแบบหน่วยเรียนรู้ ที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงตั้งแต่ระดับอนุบาล ประถม มัธยมและการศึกษานอกโรงเรียน มีการสร้างเครือข่ายโรงเรียนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง จัดให้มีประกวดสื่อการเรียนการสอน เศรษฐกิจพอเพียง จัดค่ายเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ถือได้ว่ามีกิจกรรมเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงหลากหลาย มีการเน้นเศรษฐกิจชุมชนที่มีการอบรมเกษตรกรตามแนวเกษตรทฤษฎีใหม่ 20,000 ราย ส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนและเครือข่ายกลุ่มอาชีพ จัดให้มีโครงการใช้สารอินทรีย์ทดแทนเคมีทางการเกษตร โครงการเรียนรู้พัฒนาดินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง และสร้างแปลงทดลองตามแนวทางเกษตรทฤษฎีใหม่ 19 โครงการ ในด้านเครือข่ายการเรียนรู้ได้สร้างศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนให้ครอบคลุมทั้ง 76 จังหวัด จัดตั้งนิคมเศรษฐกิจพอเพียง 15 แห่ง รวม 50,000 ไร่

กระทรวงสาธารณสุข เน้นสาธารณสุขมูลฐานเพิ่ม มีการขยาย ผสส./อสม. ขยายการตั้งโรงพยาบาลชุมชนในชนบท สร้างหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า ให้การรักษาพยาบาลสำหรับผู้สมควรจะได้รับการเกื้อกูล

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กำหนดแผนปฏิบัติการพัฒนาระบบสวัสดิการสังคมและส่งเสริมชีวิตมั่นคง ปลอดภัยชุมชน ขยายโครงการบ้านมั่นคง

กระทรวงมหาดไทย เน้นการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้โดยคัดเลือกครัวเรือนต้นแบบให้เป็นแบบอย่างการเรียนรู้ของชุมชน มีนโยบายส่งเสริมให้ทุกจังหวัดเน้นการดำเนินงานกับชุมชนในการลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ พร้อมทั้งยุทธศาสตร์อยู่ดีมีสุข

กระทรวงกลาโหม เน้นโครงการ 80 พรรษา 80 ตำบลเศรษฐกิจพอเพียงในพื้นที่ชายแดน เป็นการสร้างเศรษฐกิจพอเพียงในพื้นที่ชายแดน และสร้างความมั่นคงในพื้นที่เหล่านั้นด้วยพร้อมกันไป

กระทรวงวัฒนธรรม เน้นการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้โดยมีชุมชนตัวอย่าง ชุมชนวัฒนธรรมอาสา เครือข่ายชุมชนนาร่อง จัดทำค่านิยมที่พึงประสงค์ และจัดทำหลักสูตรพัฒนาผู้นำตามแนวพระราชดำริและปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จัดทำแผนส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

กระทรวงการคลัง โดยธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ มีการส่งเสริมการจัดทำบัญชีครัวเรือน ส่งเสริมการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ลดการใช้ปุ๋ยเคมี และจัดอบรมโครงการสัจธรรมชีวิต แก่เกษตรกรและเจ้าหน้าที่

จะเห็นได้ว่าในช่วงรัฐบาลสุรยุทธ์ จุลานนท์ แม้รัฐบาลจะไม่มีการดำเนินงานโดยตรง แต่การเปิดกว้างทางนโยบายก็ทำให้หน่วยงานภาครัฐได้ดำเนินกิจกรรมตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงอย่างต่อเนื่องและเข้มแข็งมากขึ้น

1.3 การดำเนินงานตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของภาคธุรกิจเอกชน

สำหรับภาคธุรกิจเอกชนยังไม่มีการศึกษาในเรื่องนี้อย่างเป็นระบบ แต่จากงานวิจัยของ อภิชัย พันธเสน¹ และคณะ (2546) ได้พบว่า อุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดย่อมที่รอดพ้นวิกฤติเศรษฐกิจมาได้ 8,000 กว่าแห่ง ล้วนแต่ดำเนินการตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงทุกองค์ประกอบ ที่สำคัญที่สุดก็คือ การมีภูมิคุ้มกันโดยการบริหารความเสี่ยงต่ำ จากการใช้ทุนภายในเป็นหลัก ทำให้ไม่มีความจำเป็นต้องกู้เงินจากต่างประเทศที่ทำให้เกิดปัญหา นอกจากนี้ยังมีความพอประมาณคือ ลดการผลิตให้อยู่ในระดับที่สามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ ขณะลดการซื้อเครื่องจักรใหม่และดัดแปลงเครื่องจักรที่มีอยู่แล้วให้สามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างคุ้มค่า เน้นความมีเหตุผล คือ ไม่เน้นกำไรระยะสั้นเป็นหลัก และไม่เอาर्डเอาเปรียบผู้บริโภค ผู้ใช้แรงงาน และผู้จำหน่ายวัตถุดิบ เพราะเห็นว่าประสบชะตากรรมเดียวกันจำเป็นต้องช่วยเหลือกัน แต่ภายหลังวิกฤติเศรษฐกิจผ่านไป สิ่งที่อุตสาหกรรมเหล่านี้ยังยึดมั่นคือ การบริหารความเสี่ยงต่ำ โดยใช้ทุนภายในเป็นหลัก ความพอประมาณลดลงเพราะต้องขยายการผลิตเพิ่มขึ้น ส่วนความมีเหตุผลก็ลดลง เพราะเน้นกำไรระยะสั้นเพื่อไปขยายกิจการให้เร็วขึ้น ความคิดที่จะไม่เอาर्डเอาเปรียบกันลดลง เพราะมุ่งเน้นการแข่งขันมากกว่า ซึ่งเป็นการดำเนินการคล้ายๆ กับนโยบายของรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร (2) เช่นกัน

ดังนั้นจึงเป็นการพิสูจน์พระราชดำริของพระเจ้าอยู่หัวว่า เศรษฐกิจพอเพียงสามารถช่วยให้ภาคธุรกิจเอกชนปลอดภัยจากภัยพิบัติทางเศรษฐกิจได้ แต่เมื่อเศรษฐกิจฟื้นตัว บริบทของเศรษฐกิจทุนนิยมที่ครอบงำอยู่ทำให้ความเป็นเศรษฐกิจพอเพียงของภาคธุรกิจเอกชนลดลงไป แต่ถึงกระนั้นจากงานเรื่อง “เศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาคน” ของโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติประจำประเทศไทย² (2550) ก็ได้แสดงถึงตัวอย่างธุรกิจทุกขนาดที่ยังใช้เศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางในการบริหารธุรกิจ อาทิเช่น บริษัทปูนซิเมนต์ไทย แพรนด้าจีเวลล์ ธุรกิจน้ำมันพืชของคุณวิสุทธิ วิทฐานกรณ์ เป็นต้น นอกจากนี้ที่ถูกยกตัวเป็นตัวอย่างบ่อยครั้งคือ บริษัทแอฟินา เฟอร์นิเจอร์ ผู้ผลิตเสื้อผ้าสำเร็จรูปที่มีเครื่องหมายการค้าแดงโม และชุมพรคาบานา ซึ่งทำกิจการโรงแรมและรีสอร์ทเป็นต้น ในความจริงคงจะมีธุรกิจเอกชนจำนวนมากกว่านี้ที่ดำเนินการตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ธุรกิจเอกชนที่เน้นการดำเนินการตามหลักความรับผิดชอบต่อสังคม (Corporate Social Responsibility : CSR) ตรงนี้

¹ อภิชัย พันธเสน และคณะ (2546) การประยุกต์พระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง กับอุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดย่อม, กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2546

² โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติประจำประเทศไทย, รายงานการพัฒนาคนของประเทศไทย ปี 2550 เศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาคน, กรุงเทพฯ: 2550

จึงเป็นการนำเสนอเพียงบางตัวอย่างของธุรกิจเอกชนจำนวนหนึ่งที่ดำเนินธุรกิจตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงเท่านั้น แต่อย่างน้อยก็ได้ชี้ให้เห็นว่า ได้มีธุรกิจเอกชนจำนวนหนึ่งที่มีการดำเนินธุรกิจตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงอยู่แล้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเกิดวิกฤตทางเศรษฐกิจ

1.4 การประยุกต์เศรษฐกิจพอเพียงในราชการส่วนท้องถิ่น

อาจจะสรุปได้ว่า ก่อนรัฐบาลสุรยุทธ์ จุลานนท์ ที่เข้ามาบริหารประเทศในปลายปี พ.ศ. 2549 องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นส่วนใหญ่ไม่มีความสนใจหรือไม่มีความรู้และความเข้าใจเศรษฐกิจพอเพียงดีพอ ถ้าหากจะมีอยู่บ้างก็เป็นการประยุกต์ในแนวทางของการลงทุนหรือใช้จ่ายเพื่อสร้างอาชีพให้กับประชาชนในท้องถิ่น ซึ่งถือได้ว่าเป็นสัดส่วนที่น้อยมาก ส่วนใหญ่จะเป็นการลงทุนด้านโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นต้องใช้เงินเป็นจำนวนมากและโอกาสที่จะได้รับผลประโยชน์คืนมาของนักการเมืองท้องถิ่นเหล่านี้มีสูง ทั้งนี้เพราะระบบเลือกตั้งในท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับองค์การบริหารส่วนตำบลที่มีลักษณะเช่นเดียวกับการเมืองในระดับประเทศ ทำให้ผู้ที่ได้รับเลือกเข้ามาบริหารนั้นเป็นบุคคลเดียวกับ “ผู้มีอิทธิพล” ในท้องถิ่น เมื่อได้รับเลือกตั้งแล้วก็ต้องมีวิธีการถอนทุนคืน วิธีการที่จะทำเช่นนั้นได้ก็คือ การใช้จ่ายเพื่อการก่อสร้างโครงสร้างพื้นฐานภายใต้การเมืองในลักษณะเช่นว่านี้ เป็นการยากที่จะมีการทำนโยบายเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในราชการส่วนท้องถิ่นทุกระดับ

อย่างไรก็ตามได้พบว่า ถ้าหากชุมชนมีความเข้มแข็งเนื่องจากชุมชนได้ใช้ชีวิตและดำเนินกิจกรรมต่างๆ ร่วมกันในชุมชนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงมากพอ ย่อมมีโอกาสเปลี่ยนการเมืองท้องถิ่นในระบบแข่งขันซื้อขายเสียงและได้ผู้มีอิทธิพลท้องถิ่นมาเป็นผู้บริหารมาเป็นการเมืองแบบสมานฉันท์ คือ มีการตกลงกันล่วงหน้าที่จะเลือกคณะฯ ผู้บริหารที่มีความบริสุทธิ์ ยุติธรรม มีความสามารถพร้อมที่จะทำงานให้ส่วนรวม โดยไม่ต้องมีการแข่งขันและซื้อสิทธิขายเสียง ผู้บริหารประเภทดังกล่าวย่อมสามารถจัดทำโครงการตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงได้อย่างเป็นผลดี ดังนั้นจึงเห็นได้ชัดว่าส่วนหนึ่งของการทำการเมืองท้องถิ่นให้กลายเป็นการเมืองแบบสมานฉันท์ เพื่อพัฒนาท้องถิ่นตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงจำเป็นจะต้องมีพื้นฐานจากความเข้มแข็งของชุมชนก่อนในเบื้องต้น ดังนั้นการสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนจึงเป็นเงื่อนไขที่สำคัญ

อย่างไรก็ตามภายหลังจากแนวความคิดเศรษฐกิจพอเพียงได้รับการโฆษณาประชาสัมพันธ์อย่างแพร่หลายโดยรัฐบาลพลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ ในปัจจุบันได้มีแนวโน้มที่ท้องถิ่นจะมีความเข้าใจเศรษฐกิจพอเพียงเพิ่มมากขึ้นและมีแนวโน้มที่จะใช้จ่ายเงินเพื่อการพัฒนาชุมชนตามแผนพัฒนาชุมชนที่ชุมชนร่วมกันจัดทำขึ้นมากขึ้น

1.5 การประยุกต์เศรษฐกิจพอเพียงในระดับชุมชน

ในภาพรวมพบว่า ในทั่วทุกภาคในประเทศไทยมีชุมชนที่มีวิถีชีวิตแบบพอเพียงอยู่บ้าง แต่ไม่มากนัก ชุมชนส่วนใหญ่ได้รับอิทธิพลจากระบบทุนนิยม และลัทธิบริโภคนิยมกันอย่างถ้วนหน้า มีชุมชนอยู่น้อยมากที่ไม่ยอมให้ระบบทุนนิยมและลัทธิบริโภคนิยมเข้าไปมีอิทธิพลในชุมชนของตนเลย คือ ชุมชนของชาวสันติอโศก ซึ่งค่อนข้างจะแปลกแยกจากชุมชนส่วนใหญ่ เพราะเน้นการสร้างจิตสำนึกและการมีวิถีชีวิตอย่างเรียบง่ายแบบเข้มข้นมาก สำหรับชุมชนส่วนใหญ่ หากชุมชนใดสามารถสร้างภูมิคุ้มกันขึ้นได้ ชุมชนนั้นก็จะสามารถสกัดกั้นระบบทุนนิยมและลัทธิบริโภคนิยมได้ในระดับหนึ่ง

นอกจากนี้จากการศึกษาชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงทั้งสี่ภาค แสดงให้เห็นว่าชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงและการใช้ชีวิตแบบพอเพียงนั้นเป็นทางเลือกที่เป็นไปได้ ควรส่งเสริมให้เกิดขึ้นในสังคมไทยและสามารถทำได้ในชุมชนทุกพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็นชุมชนในเมืองหรือในชนบท โดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลางและการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน ปัจจัยพื้นฐานของการเป็นชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงที่สำคัญอย่างยิ่ง คือ การมีฐานทรัพยากรที่สามารถเป็นที่พึ่งพาในการดำรงชีวิต มีฐานวัฒนธรรมแบบเกื้อหนุนพึ่งพาซึ่งกันและกัน และมีวิถีการผลิตแบบผสมผสาน ซึ่งนอกจากจะทำให้ไม่ต้องลงทุนมากแต่มีผลผลิตตลอดปี มีรายได้พอสมควรและไม่เป็นหนี้สินแล้ว ยังเป็นปัจจัยเกื้อกูลทำให้มีสุขภาพแข็งแรง มีสิ่งแวดล้อมดี มีวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับธรรมชาติและทำให้ชีวิตดำเนินไปอย่างมีความสุขบนฐานของความพอเพียง

ดังนั้นจึงอาจสรุปได้ว่า แม้ในระดับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังไม่มีภาพที่ชัดเจนในการพัฒนาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงมากนัก ขณะที่ชุมชนท้องถิ่นเริ่มมีภาพตัวอย่างเพิ่มมากขึ้น ส่วนที่ขาดหายไปคือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่จะร่วมกับชุมชนในท้องถิ่นของตน ศึกษาตัวอย่างของชุมชนและปัจเจกชนที่ดำเนินการได้ผลดีแล้วมาขยายผลในพื้นที่ของตน และจุดเชื่อมต่อที่สำคัญคือ ราชการส่วนกลางและส่วนภูมิภาคที่จะเชื่อมต่อกับท้องถิ่น โดยมีจุดเชื่อมต่อที่สำคัญอยู่ที่ผู้ว่าราชการจังหวัด ซึ่งหมายความว่าราชการส่วนกลางจะต้องเพิ่มความรู้ความเข้าใจในแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงแล้วนำมาเชื่อมโยงกับในงานระดับภูมิภาค โดยมีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นผู้เชื่อมประสานต่อราชการส่วนภูมิภาคกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พร้อมกับขยายตัวอย่างของประสบการณ์ขององค์กรชุมชนและปัจเจกชนที่ประสบผลสำเร็จในการใช้ชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง คาดว่าถ้าหากรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งในอนาคตไม่เปลี่ยนทิศทางพัฒนาประเทศกลับไปเป็นทุนนิยมเต็มรูปแบบเช่นรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร ย่อมมีแนวโน้มจะเห็นการเปลี่ยนแปลงในแนวทางการพัฒนาประเทศตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงเพิ่มมากขึ้นในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและชุมชนในชนบท ซึ่งก็น่าจะเป็นนิมิตหมายที่ดี

2. ประเด็นปัญหาที่ควรพิจารณาแก้ไขโดยด่วน

ถึงแม้ดัชนีในภาพรวมจะมีคะแนน 2.042 คือ ไม่มีการเปลี่ยนแปลงหรือไม่มีพัฒนาการ แต่ก็มีดัชนีที่เป็นปัจจัยถ่วงทำให้ดัชนีรวมมีค่าเช่นนี้อยู่หลายตัวด้วยกัน ซึ่งเป็นประเด็นที่จะต้องแก้ไขโดยด่วน เนื่องจากเป็นปัจจัยปัญหาที่มีน้ำหนักมากและมีผลกระทบเกี่ยวโยงกันเป็นลูกโซ่ที่ปรากฏในมิติต่างๆ แสดงได้ดังต่อไปนี้

มิติเศรษฐกิจ	คะแนน
1. การกระจายรายได้	1.0
2. การใช้จ่ายเพื่อการบริโภค/รายได้เพื่อใช้จ่ายได้จริง	1.0
3. อัตราการเปิดประเทศ	1.0
4. มูลค่าปัจจัยการผลิตที่นำเข้าจากต่างประเทศ (นับ)/GDP สาขาเกษตร	1.0
มิติจริยธรรมและวัฒนธรรม	
1. คดีประทุษร้ายต่อทรัพย์สิน	0.0
2. อัตราการตายจากอุบัติเหตุและการเป็นพิษ	1.0
3. อายุขัยโดยเฉลี่ยของประชากร	1.0
4. จำนวนการหย่าร้างต่อคู่สมรส 1,000 คู่	1.0
5. จำนวนเด็กที่ถูกทอดทิ้งต่อประชากรเด็กแสนคน	1.0
มิติการศึกษา	
1. อัตราการศึกษาต่อของนักเรียนมัธยมศึกษา	1.0
2. จำนวนเด็กด้อยโอกาสทางการศึกษาต่อประชากรวัยเรียน	1.0
มิติการบริหารจัดการภาครัฐ	
1. ความโปร่งใสในการบริหารของภาครัฐ	1.0
มิติวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี	
1. การพัฒนาเพื่อการพึ่งตนเองทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีระยะยาว	1.0
มิติทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	
1. คุณภาพทรัพยากร (แหล่งน้ำ น้ำทะเลและชายฝั่ง)	1.0
2. ปริมาณทรัพยากร (พื้นที่ป่า)	1.0

ดัชนีทั้งหมดนี้ในตัวของมันเองไม่ได้แสดงความสัมพันธ์ในเชิงเหตุผลว่าอะไรเป็นเหตุปัจจัยและอะไรเป็นผล การอธิบายเหตุจะต้องอาศัยความรู้ประกอบกับข้อมูลอื่นมาใช้ในการวิเคราะห์ ซึ่งอาจจะสรุปได้จากงานวิจัยที่มีอยู่มากมาย ตลอดจนข้ออภิปรายถกเถียงในสังคมว่าสาเหตุหลักของปัญหาอยู่ที่ความไม่โปร่งใสทางการเมืองของประเทศไทย หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ความไม่โปร่งใสในการบริหารจัดการของภาครัฐที่เป็นปัญหาเรื้อรังมานาน ที่ทำให้ประเทศไทยถูกจัดอันดับ ไว้ โดยTransparency International ในระดับที่กว่า 50 ขึ้นไป การบริหารที่ขาดธรรมาภิบาลหรือมีความเป็นเศรษฐกิจพอเพียงต่ำ ประเด็นของคุณธรรมและความมีเหตุผล ซึ่งเน้นความซื่อสัตย์สุจริต อุดม ขยันหมั่นเพียร เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้การพัฒนาที่ผ่านมาเกิดมีช่องว่างทางเศรษฐกิจสูง ซึ่งสะท้อนจากปัญหาการกระจายรายได้ที่เป็นปัญหาที่รุนแรงและเรื้อรังมานาน และปัจจัยทั้งสองนี้เองคือ ความไม่โปร่งใสในการบริหารประเทศ ประกอบกับช่องว่างทางเศรษฐกิจที่มีวิวัฒนาการคลี่คลายมาเป็นช่องว่างทางการเมืองและสังคม ทั้งสองปัญหาสะท้อนความไม่มีเหตุผลตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและได้กลายมาเป็นปัญหาในเชิงปรากฏการณ์ทุกปัญหา ถ้าพิจารณาจากมิติทางเศรษฐกิจ ก็จะมีผลกระทบต่อไปถึงการบริโภคที่สูงเกินไป (มิติเศรษฐกิจที่ (2)) โดยเฉพาะผู้ที่มียาได้น้อยเป็นส่วนใหญ่ของประเทศ ทำให้มีปัญหาสองปัญหาพร้อมกันไป ด้านหนึ่งคือการขาดแคลนเงินออมภายในประเทศทำให้จำเป็นต้องพึ่งเงินอุดหนุนจากต่างประเทศ ทำให้ประเทศมีภูมิคุ้มกันลดลง ในอีกทางหนึ่งทำให้ตลาดภายในประเทศมีขนาดเล็ก ไม่สอดคล้องกับขนาดการผลิตที่มีผลิตภาพสูงและไม่เอื้อต่อการพัฒนาเทคโนโลยีที่เป็นการผลิตสินค้าประเภททุน ดังนั้นเมื่อประเทศต้องการขยายตัวทางเศรษฐกิจจึงไม่สามารถพึ่งตลาดภายในประเทศได้จำเป็นต้องพึ่งตลาดต่างประเทศเป็นสำคัญ ทำให้จำเป็นต้องมีอัตราการเปิดประเทศสูง (มิติเศรษฐกิจ (3)) เมื่อมีอัตราการเปิดประเทศสูงก็ทำให้ต้องพึ่งสินค้าออกเป็นสำคัญ เกิดปัญหาความไม่แน่นอนจากตลาดต่างประเทศ ซึ่งทำให้เกิดวิกฤตมาแล้วสองครั้งและกำลังเป็นปัญหาในปัจจุบัน ครั้งแรก คือ ในยุครัฐบาลพลเอกเปรม (ปี พ.ศ. 2523-2530) ที่ประเทศไทยเผชิญกับราคาสินค้าเกษตรตกต่ำอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี พ.ศ. 2523-2528 เป็นผลให้รัฐบาลต้องแก้ปัญหาโดยการลดค่าเงินเป็นครั้งแรก ครั้งต่อมาคือ วิกฤตทางเศรษฐกิจที่เกิดจากการนำทุนจากต่างประเทศเข้ามามาก โดยไม่มีความพอประมาณ เนื่องจากนโยบายการเงินไม่มีเหตุผล เนื่องจากมีการผูกค่าเงินบาทไว้กับค่าดอลลาร์สหรัฐ ในขณะที่อัตราดอกเบี้ยภายในประเทศถูกตรึงไว้ให้สูง เงินทุนจากต่างประเทศจึงไหลเข้ามามาก แต่ดอกเบี้ยสูงทำให้อัตราต้นทุนการผลิตภายในประเทศสูงไม่สามารถส่งออกได้ เกิดวิกฤตส่งออกในปี พ.ศ. 2539 จนในที่สุดรัฐบาลต้องประกาศลอยตัวค่าเงิน ในปัจจุบันการผันผวนของค่าเงินบาทอันเนื่องมาจากการผันผวนของค่าเงินดอลลาร์สหรัฐ ซึ่งมีปริมาณมากและมีอิทธิพลต่อระบบการเงินทั้งโลก ทำให้การส่งออกมีปัญหาและเริ่มมีผลกระทบต่อภาวการณ์ว่างงานที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว

ดังนั้นการที่ประเทศมีอัตราการเปิดประเทศสูงจึงเป็นความไม่พอประมาณทำให้ประเทศขาดภูมิคุ้มกัน เป็นอันตรายต่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจในระยะยาว

ปัญหาการกระจายรายได้ที่ไม่เป็นธรรมโดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาคชนบทและในภาคเกษตรทำให้ผลผลิตทางการเกษตรต้องพึ่งตลาดต่างประเทศที่ต้องเผชิญกับการแข่งขันสูง วิธีการแก้ปัญหาในระยะสั้นก็คือ ต้องเพิ่มการใช้สารเคมี ซึ่งมีผลกระทบต่อขีดความสามารถในการพึ่งตนเองในระยะยาวเป็นปัญหาความไม่พอประมาณนำไปสู่การขาดภูมิคุ้มกัน ทำให้ต้องพึ่งพาสารเคมีจากต่างประเทศมากขึ้น (สะท้อนดัชนีข้อ (4) มิติเศรษฐกิจ) เกษตรกรมีปัญหาค่าใช้จ่ายมากขึ้นเนื่องจากสารเคมีมีต้นทุนผูกติดกับพลังงานจากซากดึกดำบรรพ์ (fossil fuels) ซึ่งมีราคาสูงอย่างต่อเนื่องยังทำให้ช่องว่างระหว่างรายได้ของภาคเกษตรกับภาคอื่นๆ แตกต่างกันมากยิ่งขึ้น การใช้สารเคมีในการเกษตรเพิ่มขึ้นมีผลกระทบต่อคุณภาพน้ำ ทั้งที่เป็นน้ำผิวดินและน้ำบาดาล (มิติทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมข้อ (1)) ในขณะเดียวกันเมื่อภาคเกษตรกรขายผลผลิตถึงขั้นสูญเสียที่ดินทำกินส่วนหนึ่งก็ต้องหาทางออกโดยการบุกรุกพื้นที่ป่า ทำให้พื้นที่ป่าซึ่งเป็นทรัพยากรสำคัญที่สุดของประเทศลดลงอย่างต่อเนื่อง (มิติทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ข้อ (2))

ช่องว่างทางเศรษฐกิจพัฒนาต่อไปเป็นช่องว่างทางสังคม เพิ่มแรงกดดันทางสังคม มีผลกระทบทางลบต่อมิติทางจริยธรรมและวัฒนธรรม อย่างไรก็ตาม ข้อเท็จจริงดังกล่าวไม่อาจอธิบายได้โดยตรงถึงผลที่เกิดขึ้น ในปี 2548 ซึ่งเป็นปีที่มีการประเมินดัชนีเป็นครั้งแรก สาเหตุสำคัญของการเสื่อมถอยทางคุณธรรมอย่างชัดเจนในปี 2548 เป็นผลจากรัฐบาลทักษิณ (1) (2544-2547) ที่เน้นการบริหารโดยใช้เงินเป็นตัวตั้งวัดความสำเร็จทุกชนิดด้วยเงิน เน้นการกระตุ้นเศรษฐกิจด้วยนโยบายประชานิยมและบริโภคนิยมแทนความพยายามเพิ่มขีดความสามารถทางการผลิต มีผลทำให้คนส่วนใหญ่เกิดความคาดหวังว่าจะได้รับความช่วยเหลือทางการเงินจากรัฐบาลอย่างต่อเนื่อง มีผลทำให้เกิดการหนี้สินและมีพฤติกรรมในการบุกรุกเงินเพิ่มมากขึ้น ก่อให้เกิดผลเป็นความเสื่อมทางศีลธรรมและการประทุษร้ายต่อทรัพย์สินเพิ่มมากขึ้น (มิติจริยธรรมและวัฒนธรรม ข้อ (1)) สังคมมีความตึงเครียดมากขึ้น ผู้คนหาทางออกด้วยการใช้ชีวิตด้วยความประมาทเพิ่มขึ้น อัตราการตายจากอุบัติเหตุและเป็นพิษเพิ่มขึ้น (มิติจริยธรรมและวัฒนธรรม ข้อ (2)) ทำให้อายุขัยโดยเฉลี่ยของประชากรซึ่งปกติจะเป็นดัชนีที่วัดสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดีของประชากรลด (มิติจริยธรรมและวัฒนธรรม ข้อ (3)) ซึ่งมีสาเหตุที่ผู้สูงอายุมีอายุสั้นลง แต่กลับเป็นเพราะคนจำนวนมากเพิ่มขึ้น เสียชีวิตก่อนวัยอันสมควรทำให้ค่าเฉลี่ยอายุขัยลดลง ความตึงเครียดในสังคมก่อให้เกิดการหย่าร้างเพิ่มมากขึ้น (มิติจริยธรรมและวัฒนธรรม ข้อ (4)) เมื่อมีการความยากจน ความกดดัน ความตึงเครียด ผู้ที่ตกเป็นเหยื่อในที่สุดก็คือผู้ที่อ่อนแอที่สุดในสังคมนั้นก็คือ เด็กถูกทอดทิ้งเพิ่มมากขึ้น (มิติจริยธรรมและวัฒนธรรม ข้อ (5))

ผลที่กระทบต่อมาจนถึงการศึกษาก็คือ ถึงแม้ว่ารัฐจะสามารถจัดการศึกษาได้อย่างพอเพียงในแง่ของปริมาณให้กับประชากรส่วนใหญ่ของประเทศ อัตราการศึกษาต่อของนักเรียนในระดับมัธยมศึกษาก็ไม่ดีขึ้น จำนวนเด็กด้อยโอกาสทางการศึกษาต่อประชากรวัยเรียนก็ไม่ดีขึ้น (มิตติการศึกษา ข้อ (1 และ 2)) ทั้งนี้เพราะความยากจนและปัญหาที่เด็กถูกทอดทิ้งมากขึ้น เมื่อพื้นฐานทางการศึกษามีการพัฒนาอย่างช้า และประเทศในภาพรวมมีการจัดการอย่างไม่โปร่งใส คนส่วนใหญ่จึงหวังรวยทางลัด โดยหวังพึ่งสิ่งศักดิ์สิทธิ์มากกว่าความสามารถในการบริหารจัดการของตนเอง สะท้อนออกมาทางความสามารถพึ่งตนเองทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ในระยะยาวค่อนข้างต่ำ (มิตติวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ข้อ (1))

จะเห็นได้ว่าปัญหาทั้งหมดเริ่มจากความไม่โปร่งใสจากการบริหารงานของภาครัฐ มีผลไปถึงปัญหาการกระจายรายได้และความยากจน หลังจากนั้นปัญหาอื่นก็กระทบตามมาเป็นลูกโซ่ ทางแก้ที่ถูกต้องคือต้องแก้ที่สาเหตุของปัญหาแทนที่จะไปตามแก้ที่ปลายเหตุ อย่างไรก็ตามปัญหาทั้งสองปัญหานี้ทุกฝ่ายสังคมตระหนักคืออยู่แล้ว งานวิจัยนี้จึงไม่ได้ชี้ปัญหาใหม่ แต่อย่างไรก็ตามยืนยันความเชื่อมั่นที่มีมาแต่เดิมให้ชัดเจนยิ่งขึ้น และการที่ทั้งสองปัญหานี้ยังคงดำรงอยู่มาเป็นเวลานานก็เพราะการแก้ปัญหาดังกล่าวไม่ใช่เรื่องง่ายตรงไปตรงมา ทางแก้หนึ่งก็คือใช้ปัญหาในมิติเหล่านี้เป็นแสงสว่างที่ชี้ปัญหาให้ชัดเจนแล้วหาทางลดปัญหาโดยการทำให้ค่าดัชนีเหล่านี้สูงขึ้น และเมื่อสาธารณชนเห็นว่าเป็นปัญหาและสร้างกระแสกดดันให้รัฐลดจนสังคมร่วมกันแก้ไข ปัญหานี้ก็อาจจะเบาบางลงได้บ้าง อีกหนทางหนึ่งก็คือ หามาตรการอื่นๆ ที่จะลดความรุนแรงของทั้งสองปัญหานี้ โดยแทนที่จะจัดการกับปัญหาโดยตรงแก้หาหนทางอ้อมที่จะช่วยให้ความรุนแรงของทั้งสองปัญหาลดลง

3. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในภาพรวม

ดังที่ได้กล่าวไปแล้วว่าปัญหาที่ทำให้ประเทศไทยยังไม่สามารถพัฒนาไปสู่แนวทางเศรษฐกิจพอเพียงได้อย่างมีนัยยะสำคัญนั้น เกิดจากการบริหารจัดการที่ไม่โปร่งใสของภาครัฐและปัญหาการกระจายรายได้ ซึ่งถือได้ว่าเป็นปัญหาที่สำคัญที่สุด อีกทั้งสองปัญหานี้มีผลในเชิงเป็นปฏิริยาเสริมกัน กล่าวคือ ความไม่โปร่งใสทางการเมืองเป็นผลให้มีปัญหาในการกระจายรายได้ ขณะที่การมีปัญหาการกระจายรายได้ทำให้ผู้มีรายได้น้อยในชนบทตกเป็นเครื่องมือของธุรกิจการเมืองที่เป็นสาเหตุของความไม่โปร่งใสในการบริหารจัดการของภาครัฐ ถ้าหากสามารถแก้สองปัญหานี้ได้แล้วปัญหาอื่นๆ ก็จะได้รับแก้ไขตามไปด้วย และเนื่องจากทั้งสองปัญหานี้มีลักษณะเสริมกันทางแก้จึงควรแก้ทั้งสองปัญหาหลักนี้พร้อมกัน ดังนั้นการแก้ปัญหาในลักษณะของแต่ละมิติจึงไม่มีประโยชน์อย่างแท้จริงเพราะเป็นการแก้ปัญหาที่ไม่ตรงจุด เนื่องจากปัญหามีได้มีลักษณะเป็นเส้นตรงหรือแบบหนึ่งต่อหนึ่งแต่เป็นปัญหาที่เชื่อมโยงเกี่ยวเนื่องเป็นลูกโซ่ ทางแก้ที่ถูกต้องคือเน้นจุดที่เป็นปัญหาหลักก่อนแล้วปัญหาอื่นจะลดลงเอง หลังจากนั้น

การแก้ปัญหาในแต่ละมิติอาจจะเป็นเรื่องที่สามารถพิจารณาได้ ดังนั้นจุดหนักของปัญหาที่จะต้องจัดการในทุกรูปแบบในฐานะที่เป็นจุดเน้นที่สำคัญในระดับแรก คือ ปัญหาความไม่โปร่งใสในการบริหารของภาคราชการ ซึ่งไม่ยากที่จะแก้ไขให้ลุล่วงได้ในระยะสั้น

สำหรับการแก้ไขให้ได้ผลในระยะยาวจำเป็นต้องเพิ่มความเข้มแข็งให้แก่ภาคประชาชนในการตรวจสอบการทำงานของภาครัฐ ตลอดจนพรรคการเมืองและนักการเมือง รวมทั้งการเปิดกว้างทางการเมืองให้ภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองเพิ่มมากขึ้น การยกระดับความรู้ข้อมูล โดยเฉพาะสื่อที่ทำหน้าที่ในการให้ความรู้และข้อมูลแก่ประชาชนที่จะต้องมีความเป็นกลางและเที่ยงธรรม มีพื้นที่ให้ภาคประชาชนจัดทำสื่อของตนเองได้เพิ่มมากขึ้น วัตถุประสงค์ที่สำคัญในร่างรัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. 2550 ที่จะมีการลงประชามติในวันที่ 19 สิงหาคม 2550 นั้น วัตถุประสงค์ที่สำคัญประการหนึ่งก็คือ ต้องการเพิ่มความเข้มแข็งให้ภาคประชาสังคมในการทำหน้าที่ตรวจสอบการทำงานของภาครัฐ ได้มากขึ้น

ขณะเดียวกันก็เป็นที่น่าทึ่งกันว่าภาคประชาชนในพื้นที่ชนบทก็ประสบปัญหาในการไม่สามารถตรวจสอบการทำงานของราชการส่วนท้องถิ่นได้ เนื่องจากรูปแบบการเมืองแบบตัวแทนในระดับประเทศที่ถูกนำมาใช้ในท้องถิ่นประกอบกับการถูกละเลยของการเมืองในท้องถิ่นจากการเมืองระดับประเทศ มีผลทำให้ผู้บริหารท้องถิ่นที่ได้รับการคัดเลือกจากประชาชนกลายเป็นผู้มีอิทธิพลในท้องถิ่นเสียเอง อีกทั้งได้เปลี่ยนรูปแบบความสัมพันธ์ที่เคยมีอยู่ในชุมชนท้องถิ่นจากระบบอุปถัมภ์ที่มีคุณธรรมมาเป็นระบบอุปถัมภ์แบบสามัญ ที่ใช้อำนาจการเมืองที่เชื่อมโยงกับส่วนกลางผสมผสานกับอำนาจเงิน เป็นผลให้ท้องถิ่นไม่สนใจที่จะทำความเข้าใจปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอีกทั้งไม่ต้องการทำโครงการพัฒนาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง เนื่องจากไม่สามารถหาผลประโยชน์จากโครงการในลักษณะดังกล่าวได้ ทางแก้ในเรื่องนี้จึงต้องพยายามส่งเสริมให้เกิดการเมืองแบบสมานฉันท์ในท้องถิ่นเพื่อให้ระบบอุปถัมภ์แบบมีคุณธรรมคืนกลับมา ปัจจัยเชื่อมต่อที่สำคัญในเรื่องนี้คือ การมีและส่งเสริมให้ผู้ว่าราชการจังหวัดสนใจพัฒนาพื้นที่ภายในจังหวัดของตนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

ดังนั้นถ้าหากภาคประชาชนในชนบทมีความเข้มแข็งภายใต้การเมืองท้องถิ่นแบบสมานฉันท์ ก็จะช่วยปรับเปลี่ยนระบบอุปถัมภ์แบบสามัญให้มาเป็นระบบอุปถัมภ์แบบมีคุณธรรมดังที่เคยมีมาในอดีต นอกจากจะช่วยให้การเมืองท้องถิ่นมีความโปร่งใสแล้วจะเป็นพลังสำคัญที่ทำให้การเมืองระดับประเทศมีความโปร่งใสเพิ่มขึ้นด้วย การดำเนินนโยบายในทุกด้านก็จะพิจารณาถึงผลประโยชน์ของประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศเป็นหลัก ช่องว่างของการกระจายรายได้ก็จะลดลง มีผลทำให้ช่องว่างทางการเมือง สังคม การศึกษา เทคโนโลยีลดลงด้วยเกิดเป็นความสัมพันธ์ในเชิงลูกโซ่แบบย้อนกลับหรือเป็นวงจรแห่งความดีแทนที่จะเป็นวงจรอุบาทว์

ทั้งหมดนี้เป็นเพียงข้อเสนอในภาพกว้าง ซึ่งควรจะต้องมีขั้นตอนและรายละเอียดอีกมาก การนำเสนอประเด็นปัญหาในสองประเด็นหลักดังกล่าวเป็นความพยายามจะเจาะลงไปแก่นของปัญหา แล้วแก้ที่สาเหตุเพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนทั้งระบบ

3.1 ความจำเป็นในการมีเจ้าภาพและมีแผนที่เดินทาง

เพื่อจะช่วยให้สามารถแก้ปัญหาได้จริง จำเป็นจะต้องมีความคิดในเชิงระบบตลอดจนการมีขั้นตอนในการปฏิบัติที่ชัดเจน การแก้ไขปัญหายุทธศาสตร์จำเป็นต้องมีเจ้าภาพในการที่จะเกาะติดกับปัญหาและดำเนินการแก้ไขปัญหานั้นในฐานะที่เป็นหน้าที่โดยตรง ปัจจุบันคณะรัฐมนตรีได้มีมติในการประชุมเมื่อวันที่ 11 มิถุนายน 2550 ที่จะจัดตั้งสถาบันวิจัยและพัฒนาประเทศตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและจะมีผลในการดำเนินการจริงตั้งแต่ วันที่ 1 มกราคม 2551 เป็นต้นไป

ที่ผ่านมาประเทศไทยมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่กำหนดทิศทางการพัฒนาประเทศตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงมาแล้วสามแผนคือ แผนที่ 8 ถึง 10 (พ.ศ. 2540-2554) ในปัจจุบันถือได้ว่าประเทศไทยอยู่ในระหว่างใช้แผนพัฒนาฉบับที่ 10 แต่แผนดังกล่าวเป็นเพียงแผนยุทธศาสตร์ซึ่งจะต้องแปลงไปสู่การปฏิบัติให้เกิดผล สิ่งทีหน่วยงานที่เป็นองค์กรเจ้าภาพที่จะขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงพึงจะกระทำก็คือ จัดทำแผนที่เดินทาง (Road map) สำหรับเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อจะกำหนดขั้นตอนการทำงานตลอดจนเป้าหมายที่ต้องการจะบรรลุในที่สุด ความจำเป็นที่จะต้องมีการมีแผนที่เดินทางเกิดจากการที่ภาคส่วนต่างๆ ในสังคมต่างก็มีการดำเนินการตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง แต่ถ้าหากไม่มีการศึกษาสาเหตุของอุปสรรคและปัญหาอย่างเป็นระบบ การแก้ปัญหาก็จะเป็นการแก้ลักษณะเป็นส่วนเสี้ยว มีผลทำให้เป็นการใช้ทรัพยากรอย่างไม่คุ้มค่าและแก้ปัญหาไม่ได้ตรงจุด การจัดทำแผนที่เดินทางจะช่วยลดปัญหาการแก้ปัญหาในลักษณะ “คลำทาง” และการทำงานซ้ำซ้อนของหน่วยงานต่างๆ ลงได้มาก

3.2 แนวทางการแก้ไขทางอ้อมที่ส่งผลกระทบเป้าหมายหลัก

สำหรับปัญหาหลักที่จะต้องแก้ไขก็คือ ความโปร่งใสในการดำเนินงานของภาครัฐและปัญหาการกระจายรายได้ ซึ่งปัญหาดังกล่าวเป็นปัญหาที่ทราบกันมานานแล้วและเป็นปัญหาที่แก้ไขได้ยากปัญหาจึงยังคงเรื้อรังมาจนถึงปัจจุบัน ดังนั้นการแก้ปัญหายังคงไปตรงมาอาจจะทำได้ยากแต่จะต้องหาวิธีการที่จะแก้ปัญหานี้ทั้งสองนี้โดยอ้อม แต่จะต้องมีเป้าหมายที่จะต้องเกิดผลกระทบต่อการแก้ปัญหานี้ให้ได้ในที่สุด ซึ่งจะขอเสนอแนะแนวทางต่างๆ ดังต่อไปนี้

(1) การเพิ่มอำนาจการตรวจสอบของภาคประชาชน นอกจากที่ได้กล่าวไปแล้วในเรื่องการให้อำนาจตรวจสอบแก่ภาคประชาชนเพิ่มขึ้นในร่างรัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. 2550 แล้วการมีสื่อสาธารณะที่มีรายการที่ให้ความรู้แก่ประชาชนและเป็นกลาง ตลอดจนส่งเสริมให้เกิด

การเมืองแบบสมานฉันท์ในท้องถิ่นแล้ว การเพิ่มความเข้มแข็งให้แก่ภาคประชาชนโดยเน้นการแก้ไขปัญหาคาความยากจนในเชิงพื้นที่ด้วยการพัฒนาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงก็เป็นประเด็นสำคัญ ปัจจุบันสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ได้ดำเนินโครงการนำร่องการบริหารจัดการเชิงพื้นที่เป็นการทำงานร่วมกันสามฝ่าย คือ สกว. กระทรวงมหาดไทย และสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) เพื่อให้จังหวัดนำร่อง 12 จังหวัด ได้แก่ แม่ฮ่องสอน อุตรดิตถ์ อุทัยธานี เชียงใหม่ อุบลราชธานี กาฬสินธุ์ ยโสธร นครพนม นครปฐม สมุทรสงคราม ตรังและพัทลุง โครงการดังกล่าวจะเสริมความเข้มแข็งให้ภาคประชาชนพร้อมกับปรับทิศทางการพัฒนาไปในแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงเพิ่มมากขึ้น (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ปีที่ 11 ฉบับที่ 62)³ ถ้าหากโครงการดังกล่าวมีผลการดำเนินการที่ดีควรมีการขยายครอบคลุมทุกจังหวัดทั่วประเทศ ผลพลอยได้จากโครงการนี้ก็ถือจะมีส่วนช่วยให้เกิดการเมืองท้องถิ่นแบบสมานฉันท์ได้ง่ายขึ้น

(2) รัฐบาลโดยสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี (2550) ได้จัดทำแผนแม่บทพัฒนาการเมือง โดยมีคณะกรรมการเตรียมการจัดตั้งสภาการเมืองและยกร่างแผนแม่บทพัฒนาการเมือง โดยได้กำหนด 6 ยุทธศาสตร์หลักในการพัฒนาการเมืองไทยประกอบด้วย ยุทธศาสตร์ที่ 1 : การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพและส่งเสริมความเข้มแข็งของภาคประชาสังคม ยุทธศาสตร์ที่ 2 : การเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยและการมีส่วนร่วมทางการเมือง ยุทธศาสตร์ที่ 3 : คุณธรรมและจริยธรรมของผู้นำและนักการเมือง ยุทธศาสตร์ที่ 4 : ธรรมาภิบาลทางการเมืองและการบริหาร ยุทธศาสตร์ที่ 5 : ความมั่นคง การจัดการความขัดแย้งและการสร้างสังคมสมานฉันท์ ยุทธศาสตร์ที่ 6 : การกระจายอำนาจและการสร้างความเป็นธรรมในการบริหารทรัพยากร

(3) ขยายตัวอย่างที่ดีของเศรษฐกิจพอเพียงจากการดูงานของสมาชิกสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติและเจ้าหน้าที่ในช่วงที่มีการวิจัยในโครงการนี้ ใน 6 พื้นที่ทั่วประเทศ ประกอบด้วย ภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคใต้ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคตะวันออก และกรุงเทพมหานคร ซึ่งครอบคลุมการทำงานแนวเศรษฐกิจพอเพียงหลายรูปแบบ ซึ่งประกอบด้วยชุมชนที่มีวิถีชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงในพื้นที่ต่างๆ ทั่วประเทศไทย ตัวอย่างของอุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดย่อมที่ดำเนินการตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงในโครงการส่วนพระองค์จิตรลดา ตัวอย่างของอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ เช่น บริษัทปูนซีเมนต์ไทยที่ดำเนินธุรกิจตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง โครงการศูนย์เรียนรู้ตามพระราชดำริห้วยฮ่องไคร้

³ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (2548) “วิจัยแก้(คน)จน” ประชาคมวิจัย จดหมายข่าวราย 2 เดือน ปีที่ 11 ฉบับที่ 62 เดือนกรกฎาคม-สิงหาคม 2548

จังหวัดเชียงใหม่ ศูนย์ภูมิรักษ์ธรรมชาติ โดยสมาคมนักเรียนเก่าชาวรัฐ โครงการจัดการศึกษาในระบบ โครงการปริญญาตรีบริหารศาสตร (เศรษฐกิจพอเพียง) มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ที่จัดการการศึกษาพร้อมกับชุมชนฝึกฝนเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งหมดนี้ล้วนเป็นตัวอย่างและเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ฐานเครือข่ายและขยายผลได้ทั้งสิ้น และที่ยกมานี้เป็นเพียงตัวอย่างบางตัวอย่างเท่านั้น ในความเป็นจริงคงจะมีตัวอย่างเช่นนี้ทุกจังหวัดในประเทศ แนวทางในเบื้องต้นก็คือ ทุกจังหวัดควรจะมีข้อมูลตัวอย่างทั้งหมดให้แก่ผู้ที่สนใจได้เลือกที่จะเข้าไปศึกษาดูงานเพื่อเรียนรู้และนำไปประยุกต์ในพื้นที่หรือหน่วยงานของตน อาจจำเป็นจะต้องมีหน่วยงานกลางที่ทำหน้าที่รวบรวมข้อมูลและปรับปรุงข้อมูล เช่น สำนักงานสถิติแห่งชาติ เป็นต้น โดยมีการจัดข้อมูลเป็นหมวดหมู่อย่างเป็นระบบและมีการปรับปรุงข้อมูลให้ทันสมัยอย่างต่อเนื่อง นอกจากนั้นจะต้องมีหน่วยงานสนับสนุนให้มีการขยายผล ซึ่งอาจจะเป็นสถาบันวิจัยและพัฒนาประเทศตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่จะมีการจัดตั้งในปี พ.ศ. 2551 ซึ่งควรจะมีส่วนที่ทำหน้าที่ส่งเสริมให้มีการขับเคลื่อนอย่างเป็นระบบ เป็นผู้จัดสรรงบประมาณสนับสนุนให้มีการขับเคลื่อนให้สอดคล้องกับแผนที่เดินทางที่มี ตัวอย่างเช่น การสานเครือข่ายชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงโดยให้ชุมชนที่ได้ดำเนินการอยู่แล้วเป็นแม่ข่าย โดยมีเงินทุนสนับสนุนให้แม่ข่ายเหล่านั้นทำหน้าที่เป็นสถานที่ดูงานและเรียนรู้ พร้อมทั้งอุดหนุนค่าใช้จ่ายในการเดินทางให้ชุมชนอื่นๆ มาศึกษาและดูงาน ส่วนในกรณี โครงการส่วนพระองค์จิตรลดา นั้นมีลักษณะคล้ายกับ นิคมอุตสาหกรรมเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งจะสามารถจัดได้ในระดับอำเภอ รัฐวิสาหกิจ อย่างเช่น นิคมอุตสาหกรรม สังกัดกระทรวงอุตสาหกรรม ควรจะนำไปเป็นต้นแบบขยายผลในพื้นที่อำเภอต่างๆ ทั่วประเทศ และช่วยให้เป็นพื้นที่สำหรับศึกษาดูงานได้เหมือนกรณีต้นแบบ ส่วนกรณีของ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานีก็อาจจะขยายผลให้แก่สถาบันอุดมศึกษาอื่นๆ ทั่วประเทศนำไปเป็นแบบอย่างปฏิบัติทั่วประเทศได้ โดยมีเงินงบประมาณสนับสนุนให้มหาวิทยาลัยอุบลราชธานีเป็นแม่ข่าย ดำเนินการดังกล่าว ถ้าสามารถทำได้เช่นนี้ก็จะทำให้สามารถขยายตัวอย่างดังกล่าวออกไปทั่วประเทศในระยะเวลาที่สั้นลงได้ ซึ่งมีเงื่อนไขว่าทั้งรัฐบาลและหน่วยงานที่ขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงจะต้องให้ความสนใจดำเนินการในเรื่องนี้อย่างจริงจัง

งานที่สำคัญอีกงานหนึ่งเกี่ยวกับเรื่องนี้คือการสร้างและขยายนวัตกรรมด้านคุณธรรม ซึ่งถือว่าเป็นหัวใจที่สำคัญที่สุดของเศรษฐกิจพอเพียง ปัจจุบันหน่วยงานที่ทำหน้าที่อย่างได้ผลดียิ่งในระดับหนึ่งก็คือ ศูนย์คุณธรรม ดังนั้นศูนย์นี้จึงควรได้รับการส่งเสริมด้านงบประมาณในการสร้างนวัตกรรมใหม่ของการทำความดีเพื่อการสานเครือข่ายและขยายผลต่อไป

(4) ส่งเสริมให้มีวิทยาลัยชุมชนตามรูปแบบที่ควรจะเป็น คือ เป็นสถานที่เชื่อมโยงการศึกษาในระบบและนอกระบบเข้าด้วยกัน โดยผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ากับความรู้สมัยใหม่เน้นการพัฒนาอาชีพและฝีมือของผู้เข้าเรียนเป็นหลักให้สามารถนำไปใช้ประกอบอาชีพหรือพัฒนาต่อยอดทักษะที่มีอยู่โดยเน้นความหลากหลายและความยืดหยุ่นในการจัดการเรียน

การสอนโดยยึดเอาความสะดวกและเหมาะสมแก่กลุ่มเป้าหมายเป็นสำคัญ ขณะเดียวกันวิทยาลัยชุมชนจะต้องทำหน้าที่สำคัญในการพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อการปรับตัวเป็นหลัก ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งนี้โดยเชื่อมโยงภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ากับวิทยาการสมัยใหม่ที่ถูกปรับทำให้ง่ายขึ้นและสอดคล้องกับสภาพการณ์ในท้องถิ่น ในการที่จะให้มีการจัดการวิทยาลัยชุมชนในรูปแบบดังกล่าวอย่างได้ผล จะต้องมีการมีหน่วยงานใหม่ที่ชื่อว่า สำนักงานวิทยาลัยชุมชนแยกออกจากหน่วยงานอุดมศึกษาและสำนักงานอาชีวศึกษาที่สังกัดอยู่กับกระทรวงศึกษา เนื่องจากสำนักงานนี้จะต้องประสานองค์ความรู้จากการศึกษาทุกภาคส่วน เริ่มจากการศึกษานอกระบบ การศึกษาขั้นพื้นฐาน อาชีวศึกษาและอุดมศึกษา

(5) ปัญหาสำคัญอีกประการหนึ่งของประเทศไทยคือ การมีอัตราการเปิดประเทศค่อนข้างสูง (เป็นอันดับที่ 5 ของโลก) ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้การมีภูมิคุ้มกันน้อยลง เนื่องจากต้องพึ่งพาการส่งออกมาก ซึ่งขึ้นอยู่กับปัจจัยที่ควบคุมไม่ได้เป็นอันมาก เช่น อัตราการแลกเปลี่ยน อัตราดอกเบี้ย การไหลเข้าออกของเงินทุนจากต่างประเทศ การเปลี่ยนแปลงของอุปสงค์จากต่างประเทศ ทั้งนี้ยังไม่นับรวมความสามารถในการแข่งขันที่ต้องเร่งปรับปรุงอยู่ตลอดเวลา ซึ่งเป็นปัจจัยที่ทำให้ประเทศห่างไกลจากความเป็นเศรษฐกิจพอเพียง อย่างไรก็ตาม การดำเนินการในเรื่องนี้จะต้องดำเนินการอย่างมีขั้นตอนจะตั้งเป้าหมายลดอัตราการเปิดประเทศโดยตรงอาจจะทำได้ยาก การปรับเปลี่ยนที่ดีต้องเริ่มจากลดการพึ่งตลาดส่งออกนอกภูมิภาค โดยหันมาพึ่งตลาดภายในภูมิภาคหรืออาเซียนรวมทั้ง จีน ญี่ปุ่น อินเดีย เกาหลี และได้หันให้มากขึ้นพร้อมกับเพิ่มสัดส่วนอุปสงค์ในประเทศ ซึ่งจะเพิ่มขึ้นได้พร้อมกับการลดความเหลื่อมล้ำด้านกระจายรายได้ลง และขั้นตอนไปจึงลดการพึ่งตลาดในภูมิภาคพร้อมกับขยายตลาดภายในประเทศเพิ่มขึ้น แนวทางเช่นนี้ควรจะเป็นการกำหนดนโยบายในการพัฒนาประเทศในระยะยาว ซึ่งจะต้องเป็นการทำงานร่วมกันของหน่วยงานทางเศรษฐกิจของประเทศประกอบด้วยสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ธนาคารแห่งประเทศไทย และสำนักงานงบประมาณ นอกจากนั้นจะต้องมีกระทรวงที่เกี่ยวข้องร่วมมือด้วยเป็นต้นว่า กระทรวงการคลัง กระทรวงพาณิชย์ โดยสำนักงานวางแผนทางเศรษฐกิจของหน่วยงานเหล่านี้จะต้องทำหน้าที่ดังกล่าว

(6) ปัญหาการเสื่อมโทรมของคุณภาพน้ำและการลดลงของพื้นที่ป่าเป็นปัญหาด้านทรัพยากรที่จะมีผลอย่างรุนแรงต่อชีวิตความเป็นอยู่ของคนในประเทศในอนาคตอันใกล้ การมีมาตรการที่จะลดปัญหาทั้งสองหรือหุ้ญคั้งปัญหาทั้งสองนี้มีความสำคัญมาก แต่การจะหวังพึ่งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการแก้ปัญหา นั้นเป็นไปไม่ได้ เพราะหน่วยงานทั้งหลายก็ได้ทำหน้าที่ของตนอย่างต่อเนืองแต่ปัญหาก็กลับทวีความรุนแรงมากขึ้น ลักษณะดังกล่าวจึงต้องจัดทำเป็นวาระแห่งชาติและให้ทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ และไม่รอให้สามารถแก้ปัญหาความไม่โปร่งใสของภาครัฐตลอดจนปัญหาการกระจายรายได้ให้สำเร็จได้ก่อน

เพราะมีความสำคัญต่อความอยู่รอดของประเทศในอนาคตที่ไม่ยาวจนเกินไปนัก การสร้างความตระหนักให้ทุกคนเข้าใจปัญหาและร่วมมือกันแก้ไขน่าจะเป็นวิธีการที่ดีที่สุด

ที่กล่าวมาทั้งหมดนั้นเป็นข้อเสนอเชิงนโยบายเพื่อการปรับทิศทางการพัฒนาประเทศในภาพรวมไปสู่แนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งจะต้องเริ่มจากการมีหน่วยงานที่ทำหน้าที่เป็นเจ้าภาพ คือ สถาบันวิจัยและพัฒนาประเทศตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีแผนที่เดินทางส่วนปัญหาใหญ่ๆ ที่จะต้องจัดการอย่างเร่งด่วน คือ ปัญหาความไม่โปร่งใสของภาคราชการและปัญหาการกระจายรายได้ซึ่งมีผลต่อการเปิดประเทศมากขึ้นไปจนขาดภูมิคุ้มกัน แต่เนื่องจากปัญหาดังกล่าวเป็นปัญหาเรื้อรังและสะสมมานานทำให้แก้ไขได้ยาก ทางแก้จึงต้องแก้ทางอ้อมโดยมีเป้าหมายสุดท้ายที่จะกระทบต่อการแก้ปัญหาดังกล่าวในที่สุด

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

กรมควบคุมมลพิษ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม,คุณภาพน้ำทะเลบริเวณชายฝั่ง
ที่สำคัญ พ.ศ.2545-2548

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ, รายงานประเมินสถานการณ์สิทธิมนุษยชนในประเทศไทย
ปี 2544-2546

คณะกรรมการการร่างรัฐธรรมนูญ (2550) ร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช...
(ฉบับเพื่อรับฟังความคิดเห็นจากประชาชน), กรุงเทพฯ: สภาร่างรัฐธรรมนูญ

โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติประจำประเทศไทย,รายงานการพัฒนาคมนของประเทศไทย
ปี 2550 เศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาดคน, กรุงเทพฯ:2550

จรัส สุวรรณมาลา และ ชาญณวฒ ไชยรักษา(2547) การกำหนดตัวชี้วัดระดับและประสิทธิผลของ
การมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการกระจายอำนาจ, กรุงเทพฯ: สำนักวิจัยและ
พัฒนาสถาบันพระปกเกล้า

จตุรงค์ บุญรัตนสุนทร และมนัส โกมลทา (2549) รายงานการศึกษาวิจัยเรื่อง “การรวบรวมและ
วิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับนโยบายของรัฐที่มีผลต่อเศรษฐกิจพอเพียง” กรุงเทพฯ:
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

จิตติพร ศิริพันธ์ พันธเสน (2550)รายงานการศึกษาวิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์นโยบายสังคมของรัฐ
ภายใต้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” , กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) (2539) การศึกษาทางเลือก : ผู้วิวัฒน์หรือวิบัติ ในยุคโลกไร้พรมแดน,
กรุงเทพฯ: : กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ

ถวิลวดี บุรีกุล (บรรณาธิการ) (2547) จัปชีพจรประเทศไทย: ตัวชี้วัดประชาธิปไตย, กรุงเทพฯ:
สำนักวิจัยและพัฒนา สถาบันพระปกเกล้า

เนชั่นสุดสัปดาห์ (2547) ธเนศวร์ เจริญเมือง กับมุมมอง SML และประชาธิปไตยรากหญ้า,
เนชั่นสุดสัปดาห์ ฉบับวันที่ 2 - 8 สิงหาคม 2547

วิทยากร เชียงกุล รายงานสภาวะการศึกษาไทยปี 2547/2548 : รากเหง้าของปัญหาและแนวทาง
แก้ไข. สำนักวิจัยและพัฒนาการศึกษา สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวง
ศึกษาธิการ กรุงเทพมหานคร 2549

ศูนย์ศึกษาปัญหาและนโยบายการเกษตร (2544) เอกสารรวมนโยบายการเกษตรของพรรคไทยรักไทย, กรุงเทพฯ: พรรคไทยรักไทย

ศูนย์ข้อมูลเพื่อการพัฒนาชนบท กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย, รายงานข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน ปี 2544-2548

ส่วนส่งเสริมการจัดการป่าชุมชน สำนักจัดการป่าชุมชน กรมป่าไม้, รายละเอียดการอนุมัติโครงการป่าชุมชน ประจำปีงบประมาณ 2544-2548

สถาบันการจัดการเพื่อชนบทและสังคม มูลนิธิบูรณะชนบทแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ (2550) เอกสารประกอบการระดมสมอง ครั้งที่ 1 โครงการจัดทำแผนที่เดินทางและการสร้างเครือข่ายเศรษฐกิจพอเพียงระหว่างประเทศ ณ ห้องทิวลิป โรงแรมรามารการ์เด็นส์ กรุงเทพฯ วันจันทร์ที่ 14 พฤษภาคม 2550 (อัดสำเนา)

สำนักงานกฤษฎีกา (2540) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540, กรุงเทพฯ: สำนักงานกฤษฎีกา

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานกฤษฎีกา. ระบบการประเมินคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาแห่งชาติ. กรุงเทพมหานคร 2540

สำนักงานสถิติแห่งชาติ, ประมวลข้อมูลสถิติที่สำคัญของประเทศไทย พ.ศ.2549, บริษัทเท็ก แอนด์ เจอร์นัลพับลิเคชั่น จำกัด, 2549.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.), รายงานสถานการณ์ความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคมไทย, 2550

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.), รายงานการติดตามประเมินผลการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ฉบับที่ 9 (2545-2549): (ม.ป.ท), 2549.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.), “เศรษฐกิจพอเพียงคืออะไร” : (ม.ป.ท), 2549.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา สมรณะการศึกษาไทยในเวทีสากล พ.ศ. 2549 สกศ. กรุงเทพมหานคร 2549

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา รายงานการติดตามผลการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์การปฏิรูป
การศึกษาตามมติคณะรัฐมนตรี ณ วันที่ 31 ธันวาคม 2548. กรุงเทพมหานคร 2549

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2550) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม
แห่งชาติ ฉบับที่ 10 พ.ศ.2550-2554, กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจ
และสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี

สำนักงานผู้ตรวจราชการแผ่นดินของรัฐสภา http://www.ombudsman.go.th/about_main.asp,
retrieved on 20 January 2007

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (2548) “วิจัยแก้(คน)จน” ประชาคมวิจัย จดหมายข่าวราย 2
เดือน ปีที่ 11 ฉบับที่ 62 เดือนกรกฎาคม-สิงหาคม 2548

สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี (2550), คณะกรรมการเตรียมการจัดตั้งสภาพัฒนาการเมืองและ
ยกร่างแผนแม่บทพัฒนาการเมือง แผนแม่บทพัฒนาการเมือง : 6 ยุทธศาสตร์หลักในการ
พัฒนาการเมืองไทย

สุรยุทธ์ จุลานนท์ (2549) คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรี, กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี

สารสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ(วารสาร),ปีที่ 4 ฉบับที่ 64 เดือนพฤษภาคม 2550

อุดมพร อมรธรรม, “ปรัชญาการศึกษา พระเจ้าอยู่หัว (พระบรมราโชวาท)”,สำนักพิมพ์แสงดาว
จำกัด, 2549.

อนันท์ ปันยารชุน (2543) คำกล่าวบรรยายพิเศษในการประชุมวิชาการเรื่อง ความสำ เร็จและ
บทเรียนของประเทศต่าง ๆ ในการสร้างธรรมาภิบาลและการป้องกันทุจริตคอร์รัปชั่น,
17 กุมภาพันธ์ 2543 สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย ห้องพิมานเมฆ โรงแรม
เดอะ แกรนด์ กรุงเทพฯ

อัมมาร สยามวาลา (2545) ทักษิณโมมิสต์, กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย

อภิชัย พันธเสน และคณะ (2546) การประยุกต์พระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง กับอุตสาหกรรม
ขนาดกลางและขนาดย่อม, กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย,2546

อภิชัย พันธเสน,บทความเรื่องการสร้างความเข้มแข็งในภาคประชาชนด้วยเศรษฐกิจพอเพียง,
วันอาทิตย์ที่ 5 สิงหาคม 2550 ณ อาคารชาเลนเจอร์ 2 อิมแพคเมืองทองธานี นนทบุรี

- BBC News (2006) *Q&A: The Enron Case*, at <http://news.bbc.co.uk/2/hi/business/3398913.stm> Retrieved on 20 September 2006
- Beetham, D. (1996) "Theorising Democracy and Local Government" in King, D., and Stroker, G. (ed) *Rethinking Local Democracy*, London: Macmillan : 28-49
- Grant, W. (2000) *Pressure Groups and British Politics*, London: Macmillan Press
- Kymlicka, W. (2002) (Second Edition) *Contemporary Political Philosophy: An Introduction*, Oxford: Oxford University Press
- Laird, J. (2000) *Money Politics, Globalisation, and Crisis: The Case of Thailand*, Singapore: Graham Brash
- Office of Environmental Policy and Planning.2006. **Thailand : National Report on the Implementation of Convention on Biological Diversity** . Ministry of National Resources and Environment. . Bangkok, Thailand. 64 p.
- Office of Environmental Policy and Planning.2002. **National Report on the Implementation of Convention on Biological Diversity**. Ministry of National Resources and Environment. . Bangkok, Thailand. 60 p.
- Office of Environmental Policy and Planning.2000. **Biodiversity Conservation in Thailand: A National Report**. Ministry of Science, Technology, and Environment. Bangkok, Thailand. 142 p.
- Pasuk Phongpaichit and Baker, C. (2000) *Thailand's Crisis*, Chiang Mai: Silkworm Books
- United Nations Economic and Social Commission for Asia and the Pacific (2006) *What is a good governance?*At www.unescap.org/huset/gg/governance.htm Retrieved on 27 December 2006
- United Nations Development Programme (2007), **Thailand Human Development Report. 2007: Sufficiency Economy and Human development** Keen Publishing (Thailand) Co.Ltd.
- Winetrope, B.K. (2000) "The Constitutional Context", in Wright, T. (ed) **The British Political Process: An Introduction**, London: Routledge: 29-58

รายนามคณะกรรมการ

1. ดร.วรพล ไสคตินุรักษ์	รองประธานสภาที่ปรึกษาฯ คนที่ 2 และประธานคณะทำงานวิชาการ
2. ศ.ดร.พจน์ สะเพียรชัย	สมาชิกสภาที่ปรึกษาฯ และรองประธานคณะทำงานวิชาการคนที่ 1
3. นายวรพงษ์ รวีรัฐ	สมาชิกสภาที่ปรึกษาฯ และรองประธานคณะทำงานวิชาการคนที่ 2
4. นายแพทย์ประวิทย์ ถีสถาพรวงศา	สมาชิกสภาที่ปรึกษาฯ และสมาชิกคณะทำงานและเลขานุการคณะทำงาน คนที่ 1
5. นายวิฑูรย์ เลี่ยนจำรูญ	สมาชิกสภาที่ปรึกษาฯ และสมาชิกคณะทำงานและเลขานุการคณะทำงาน คนที่ 2
6. ศ.นพ.วิจิตร บุนนยะไทรระ	สมาชิกสภาที่ปรึกษาฯ และสมาชิกคณะทำงานวิชาการ
7. นายขจิต เจริญศิลป์	สมาชิกสภาที่ปรึกษาฯ และสมาชิกคณะทำงานวิชาการ
8. ดร.สุวันชัย แสงสุขเอี่ยม	สมาชิกสภาที่ปรึกษาฯ และสมาชิกคณะทำงานวิชาการ
9. ดร.เพิ่มศักดิ์ มกราภิรมย์	สมาชิกสภาที่ปรึกษาฯ และสมาชิกคณะทำงานวิชาการ
10. นายบุญยงค์ เวชมนิศรี	สมาชิกสภาที่ปรึกษาฯ และสมาชิกคณะทำงานวิชาการ
11. นายสมพร เทพสิทธิ์า	สมาชิกสภาที่ปรึกษาฯ และสมาชิกคณะทำงานวิชาการ
12. นายปรีชา ส่งวัฒนา	สมาชิกสภาที่ปรึกษาฯ และสมาชิกคณะทำงานวิชาการ
13. นายจรรุญ พงศาปาน	สมาชิกสภาที่ปรึกษาฯ และสมาชิกคณะทำงานวิชาการ
14. นายมานิจ สุขสมจิตร	สมาชิกสภาที่ปรึกษาฯ และสมาชิกคณะทำงานวิชาการ
15. นางรัชนีภรณ์ กุปรัตน์	สมาชิกสภาที่ปรึกษาฯ และสมาชิกคณะทำงานวิชาการ
16. นายทวี เตชะธีราวัฒน์	สมาชิกสภาที่ปรึกษาฯ และสมาชิกคณะทำงานวิชาการ
17. ผศ.ดร.อนุชา จินตกานนท์	สมาชิกคณะทำงานวิชาการ
18. นายกฤษณ์สัมพันธ์ เมนะสุต	สมาชิกคณะทำงานและผู้ช่วยเลขานุการ

รายนามคณะวิจัย

ที่ปรึกษาโครงการ

ดร.กอบศักดิ์ ภูตระกูล
ดร.ปรียานุช พิบูลสราวุธ
คุณเดชพล ฐิตยารักษ์

คณะผู้วิจัย

ศาสตราจารย์ ดร.อภิชัย พันธเสน	หัวหน้าโครงการ
ท่านผู้หญิง ดร.สุธาวลัย เสถียรไทย	นักวิจัย
รศ.ปาริชาติ วลัยเสถียร	นักวิจัย
รศ.ดร.ปัทมาวดี โพชนุกูล ชูชูგი	นักวิจัย
ผศ.ดร.จ่านอง สรพิพัฒน์	นักวิจัย
ผศ.ดร.โสภารัตน์ จารุสมบัติ	นักวิจัย
รศ.ดร.เรณู สุขารมย์	นักวิจัย
นายพิศิษฐ์ ชาญเสนาะ	นักวิจัย
ดร.ฐิติพล ภักดีวานิช	นักวิจัย
อาจารย์ชญาณี ขวະโนทย์	นักวิจัย
นางสาวอุษา บุญญเลิศนิรันดร์	ผู้ช่วยนักวิจัย
นางสาวสกุลวลัย มะนะโต	ผู้ช่วยนักวิจัย
นางสาวมณีนรัตน์ จริยธรรมวัติ	ผู้ช่วยนักวิจัย
นายพลกริช ฉายารักษ์	ผู้ช่วยวิจัยประจำสภาพที่ปรึกษา

ผู้จัดการโครงการ

นางคลจิตต์ ยุกตะนันท์